



bardzo interesującej postaci. Mamy tu do czynienia z osobą wykształconą, zaprzyjaźnioną i korespondującą ze znakomitymi uczonymi<sup>2</sup>, bywała w wielu krajach europejskich, która otarła się nawet o dwory monarsze<sup>3</sup>. Clüver przyjaźnił się także z licznymi poetami, którzy dedykowali mu swoje utwory<sup>4</sup>. Szczególnie bliska zażyłość łączyła go z pochodzącym z Prus Książęcych Moritzem Helingiem (1522–1595)<sup>5</sup>, autorem kilku utworów mu poświęconych: z okazji ślubu i śmierci żony oraz wierszowanych kondolencji po śmierci przyjaciela Ortegisa von Wersabe<sup>6</sup>.

Przyglądając się zachowanym graficznym podobiznom Simona Clüvera<sup>7</sup> widzimy na nich dojrzałego mężczyznę, o pociągłej twarzy, wysokim czole i bystrym spojrzeniu, w krótko przystrzyżonych włosach, o sumiastych wąsach i szpic bródce. Zazwyczaj ubrany jest w płaszcz z dużym, szalowym, futrzanym kołnierzem, na szyi ma kryzę, a na piersi pod kryzą widać naszyjnik z trzech rzędów łańcuchów. Na niektórych portretach w górnym lewym rogu umieszczono herb rodowy Clüverów, a pod spodem inskrypcję: SIMON CLÜVER GEDA[NENSIS]:V[triusque]. I[uris].D[occtor].A[nn]o 1595. Jedna z jego reprezentacyjnych podobizn, znajdująca się w zbiorach graficznych Biblioteki Gdańskiej<sup>8</sup>, została wykonana przez Lorenza Straucha około 1595 roku<sup>9</sup> (il. 1). Pod renesansowym, bogato zdobionym, profilowanym gzymsiem, na którym siedzą dwa putta trzymające na wstędze tarczę z herbem rodowym, umieszczony jest w ozdobnej owalnej ramie portret mężczyzny. Po bokach na tle kolumn podtrzymujących belkę gzymsu dwie alegoryczne postacie kobiece: z lewej *Sapientia* – Mądrość z księgą w jednej ręce i procą w drugiej, opierająca nagą stopę na leżącym za nią lwie, po prawej *Iustitia* – Sprawiedliwość z mieczem i dzwonkiem w rękach, opierająca obutą nogę na leżącym u jej stóp wole. U dołu, na prostokątnej tablicy z okuciowym obramowaniem znajduje się inskrypcja: SIMON

<sup>2</sup> Np. w katalogu korespondentów bazylejskiego prawnika Basiliusa Amerbacha Młodszego (1533–1591) wymieniono 6 listów Clüvera, wysłanych w latach 1584–1586 (Universitätsbibliothek Basel, sygn. UBH G II 16: Bl. 171–176 i 178), Online-Ansicht des Findbuchs *Einzeldokumente Universitätsbibliothek Basel*, <https://kalliope-verbund.info/de/findingaid?q=Simon+C1%C3%BCver&fa.id=CH-002121-2-991170432022405501&lastparam=true&q.page=329#16491> [dostęp: 7.07.2023].

<sup>3</sup> G.A. Will, *Nürnbergisches Gelehrten-Lexicon, oder Beschreibung aller nürnbergischen Gelehrten beyderley Geschlechtes nach ihrem Leben...*, Theil 1: A-G, Nürnberg und Altdorff: L. Schüpfel 1755, s. 198.

<sup>4</sup> Zob. dedykacje utworów okolicznościowych w tzw. kločku drobnych druków z księgozbioru Clüvera, PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Qb 10050 8°.

<sup>5</sup> *Deutsche Biographie: Heling Moritz*, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118980092.html> [dostęp: 04.06.2022].

<sup>6</sup> M. Helling, *Klag- und Trastschrift bei dem Tode Ortgies von Wersabe, Herrn auf Cossabrügel*. Amberg 1596, s. 61–62, [https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN782497845&PHYSID=PHYS\\_0003&DMDID=\[dostęp: 7.07.2023\]](https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN782497845&PHYSID=PHYS_0003&DMDID=[dostęp: 7.07.2023]).

<sup>7</sup> *Deutsche Biographie Digitaler Portraitindex*, <https://www.portraitindex.de/dokumente/pnd/12284095X> [dostęp: 12.03.2022]

<sup>8</sup> PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 4791 (wymiary 17 × 22 cm).

<sup>9</sup> Lorenz Strauch (1554–1630), norymberski malarz, rytownik i ilustrator.

*CLÜVER GEDA.V.I.D.A° 1595*. Kolejną podobiznę Clüvera, zamieszczoną w dziele poświęconym przedstawieniom wybitnych osobistości Norymbergi<sup>10</sup> – prawdopodobnie według portretu Straucha – wykonał Wolfgang Philipp Kilian<sup>11</sup>.

Simon Clüver (Klüwer, Kliwer, Kliever) urodził się w Gdańsku około 1540 roku, pochodził z rodziny osiadłej w tym mieście w XIV wieku. Ojciec Simona – Leonhard (zm. 1581) był kupcem. Gniazdo rodowe Clüverów najczęściej umiejscawia się w Szlezwiku, w wiosce Kluven (Klove)<sup>12</sup>. Członkowie tej rodziny pieczętowali się herbem własnym z wyobrażeniem łapy niedźwiedzia. Pierwsze wzmianki o pojawieniu się Clüwerów w Gdańsku pochodzą z 1377 roku; sprawowali oni w mieście różne funkcje, początkowo służyli w gdańskich formacjach wojskowych, a następnie działali również w samorządzie miejskim. Wydaje się, że w rodzinie Clüwerów przywiązywano wielką wagę do wykształcenia, wysyłało synów na nauki nawet do Wittenbergi, a od powstania do Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego; po ukończeniu tej szkoły udawali się za granicę na dalsze studia, najczęściej właśnie do Wittenbergi oraz do Lejdy i Lipska. Hans (Johann) (1515–ok. 1556), starszy brat wspomnianego Leonharda, w latach 1542–1543 studiował w Wittenberdze<sup>13</sup>, a po powrocie do Gdańska sprawował od 1545 roku urząd ławnika<sup>14</sup>. Starszy brat samego Simona – Philipp (zm. 1610) był zarządcą mennicy gdańskiej, a po nim urząd ten sprawował jego syn Daniel (1575–1608). Philipp dzierżawił również od władz gdańskich majątek ziemski Warcz. Bratankiem Simona, synem jego młodszego brata Jacoba (zm. 1608), był słynny geograf Philipp Clüver (1580–1622)<sup>15</sup>.

Simon Clüver rozpoczął prawnicze studia na Uniwersytecie w Wittenberdze<sup>16</sup> w październiku 1558 roku.<sup>17</sup> Otrzymywał w tym celu stypendium od Rady Miasta Gdańska. W XVI wieku stypendia takie były zwykle przyznawane na trzy lata. Studenci musieli w zamian zobowiązać się do późniejszego odpracowania dotacji w służbie miasta, jako urzędnicy, nauczyciele czy też lekarze. Także jako stypendysta<sup>18</sup> Clüver w 1565 roku rozpoczął podróż edukacyjną po Europie. Przewędrował

<sup>10</sup> F. Roth-Scholtz, *Icones Consiliariorum de illustri Republica Norimbergensi optime meritorum qui ab anno MCCCCLXVI. ad hunc usque diem claruerunt. Ex monumentis, numis, plasmatibus, cereis tabulisque ... collectae*, Noribergae et Altdorfii: Officina Tauberiana 1723, tabl. 75.

<sup>11</sup> Wolfgang Philipp Kilian (1654–1732) augsburski malarz, rytownik i ilustrator, pochodzący z rodziny znanych rytowników niemieckich.

<sup>12</sup> D. Weichbrodt, *Patrizier, Bürger, Einwohner der Freier und Hansestadt Danzig in Stamm- und Namentafeln vom 14.–18. Jahrhundert*, Bd. 3, [Klausdorf/Schwentine 1990], s. 103.

<sup>13</sup> H. Freytag, *Die Beziehungen Danzigs zu Wittenberg in der Zeit der Reformation*, „Zeitschrift Westpreussisches Geschichtsverein“, H. 38 (1898), s. 109.

<sup>14</sup> J. Zdrenka, *Rats und Gerichtspatriziat der Rechten Stadt Danzig*, Tl. 2: 1526–1792. Hamburg 1989, s. 225.

<sup>15</sup> D. Weichbrodt, dz. cyt., Bd. 3, s. 103.

<sup>16</sup> H. Freytag, dz. cyt., s. 111.

<sup>17</sup> K.E. Förstemann, *Album academiae Vitebergensis, 1502–1602*, Lipsiae 1841, s. 253 (imatrikulowany 20 X 1558 r.).

<sup>18</sup> F. Schwarz, *Clüver Simon*, [w:] *Altpreussische Biographie*, Bd 1., Königsberg 1936, s.106b–107a.

niemal cały kontynent, przebywał w Niderlandach, w 1568 roku z Antwerpii wysłał Radzie Miasta Gdańska 100 talarów jako zwrot poniesionych kosztów na jego kształcenie<sup>19</sup>. We Francji słuchał wykładów wybitnych francuskich prawników Hugona Donellisa (1527–1591) i Jacquesa Cujaciusa (1522–1590)<sup>20</sup>. Z powodu zamieszek religijnych jakie wybuchły w 1572 roku („Noc św. Bartłomieja”), wyjechał do Anglii, gdzie bywał na dworze królewskim. Następnie pojechał do Włoch, skąd podążał dalej przez Węgry do Austrii. Jakiś czas przebywał na cesarskim dworze wiedeńskim, a później powrócił do Italii<sup>21</sup>. W 1577 roku zatrzymał się w Padwie, gdzie wpisał się do imionnika niemieckiego medyka<sup>22</sup> Johanna Oberndorffera (1540–1600)<sup>23</sup>. We Włoszech poznał poetę Jeana Jacquesa Boissarda (1528–1602), który poświęcił mu dwie elegie zawarte w zbiorze swoich poematów<sup>24</sup>. W publikacji tej znalazły się również wierszowane utwory poświęcone innym Polakom: Reinholdowi Heidensteinowi, Andrzejowi i Jakubowi Krotoskim, Janowi Rokosowskiemu i Janowi Łaskiemu<sup>25</sup>.

Po powrocie z europejskich wojaży, Clüver nie wrócił do Gdańska, ale zamieszkał w Toruniu. Został dyplomatą w służbie władz miasta. W 1581 roku na dworze królewskim Stefana Batorego w Wilnie występował w imieniu Torunia w sprawie kontrybucji i w sporze o cła, nakładane na handel towarami zamorskimi<sup>26</sup>. W tym samym roku w Grudziądzu na Sejmiku Stanów Prus Królewskich spierał się z biskupem chełmińskim Piotrem Kostką (zm. 1595) o naruszanie konsensusu religijnego w mieście<sup>27</sup>. W 1582 roku jest odnotowany w dokumentach archiwalnych jako urzędnik pełniący funkcję syndyka miejskiego<sup>28</sup>.

Wkrótce potem Clüver udał się do Szwajcarii, gdzie na uniwersytecie w Bazylei kontynuował studia prawnicze i w 1584 roku uzyskał tytuł doktora obojga praw<sup>29</sup>. Po uzyskaniu tytułu doktora na krótko zatrzymuje się w Heidelbergu, skąd 2 kwietnia wysyłał list do profesora prawa rzymskiego na uniwersytecie w Bazylei Basiliusa

<sup>19</sup> F. Foltz, *Danziger Stadthaushalt*, Danzig 1912, s. 159–160.

<sup>20</sup> G.A. Will, dz. cyt., s. 198.

<sup>21</sup> Tamże.

<sup>22</sup> M. Foltz, dz. cyt., s. 159–160.

<sup>23</sup> I. Krekler, *Autographensammlung des Stuttgarter Konistorialdirektors Friedrich Wilhelm Frommann*, Wiesbaden 1999. Die Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart. Sonderreiche, Bd. 2, s. 648.

<sup>24</sup> J.J. Boissard, *Poemata Elegiarum Libri II*, Metis 1589, s. 99–100 i 103–105, <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/39574/edition/36327/content>

<sup>25</sup> *Bibliografia Polska Karola i Stanisława Estreicherów*, cz. 3 (Obejmująca druki stuleci XV–XVIII w układzie abecedowym). *Dopełnienia i sprostowania (wydanie scalone)*, zesz. 1: A–G, Kraków 1999, s. 82 (Boissard J.J.)

<sup>26</sup> J.E. Wernicke, *Geschichte Thorns aus Urkunden, Dokumentaten und Handschriften*, Bd. 2: *Die Jahre 1531–1840*, Thorn 1842, s. 74.

<sup>27</sup> Tamże, s. 94–95.

<sup>28</sup> A. Semrau, *Altstadt Thorn*, Thorn 1939, s. 23.

<sup>29</sup> *Deutsche Biographie: Simon Clüver*, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz8519.html?language=en> [dostęp: 7.07.2023].

Amerbacha Młodszego (1533–1591)<sup>30</sup>. 24 czerwca kolejny list do Amerbacha przesłał już ze Spiry<sup>31</sup>, w której poświęcił się karierze adwokackiej w sądzie kasacyjnym Rzeszy<sup>32</sup>. W 1586 roku osiedlił się w Norymberdze, gdzie służył miastu swoją wiedzą prawniczą i został syndykiem miejskim. W tymże roku wstąpił w związek małżeński z Cecylią Ayrer (1548–1591)<sup>33</sup>, córką fizyka miejskiego dr. Melchiora Ayrera (1520–1579). Z okazji tej uroczystości zaprzyjaźniony z nim poeta Moritz Helling napisał wspomniany wcześniej okolicznościowy utwór na cześć młodej pary<sup>34</sup> (il. 2). Szczęście małżeńskie nie trwało długo, w 1591 roku umarła Cecylia; jest wielce prawdopodobne, że w połogu<sup>35</sup>, gdyż w tym samym roku wdowiec wystawił okazałą tablicę nagrobną zmarłej żonie i córce (z łacińską inskrypcją), umieszczoną na murze kościoła św. Jana w Norymberdze<sup>36</sup>. Po śmierci Cecylii Moritz Helling napisał żałobne epicedion<sup>37</sup>. W 1593 roku Clüver ponownie zawarł związek małżeński – z Anną Clüver, córką Heinricha z Clüverswerder w Dolnej Saksonii<sup>38</sup>.

Simon Clüver zmarł w Norymberdze 24 marca w 1598 roku<sup>39</sup>. Po śmierci właściciela jego biblioteka trafiła do Gdańska; pewna część księgozbioru znalazła się w Lejdzie, być może wcześniej była w posiadaniu bratanka – Philippa Clüvera. Kasper van Ommen, kurator działu zachodnich prac drukowanych i koordynator Scaliger Instituut, na blogu Leiden Specialcollections opisał znajdujący się w uniwersyteckiej bibliotece, w kolekcji druków ze spuścizny francuskiego uczonego Josepha Justusa Scaligera (1540–1609), *Novvy Testament* tłumaczony na język chorwacki<sup>40</sup>. Ta wydrukowana cyrylicą książka pierwotnie należała do Simona Clüvera<sup>41</sup>. Współcześnie odnotowano jeszcze jedną pozycję pochodzącą z jego biblioteki. W listopadzie 2006 roku w katalogu sprzedaży rzadkich ksiąg antykwariatu Ashera Rare Books znalazł się egzemplarz dzieła Erazma z Rotterdamu *Apophthegmatum libri*

<sup>30</sup> Universitätsbibliothek Basel, sygn. UBH G II 16: Bl. 171 za Online-Ansicht des Findbuchs *Einzeldokumente Universitätsbibliothek Basel...*

<sup>31</sup> Tamże, Bl. 172.

<sup>32</sup> A. G. Will, dz. cyt., s. 198.

<sup>33</sup> *Gloggeniesser familien*, <http://www.gloggeniesser.dk/tng/getperson.php?personID=I11064&tree=PGL> [dostęp: 10.11.2022].

<sup>34</sup> M. Helling, *Elegia gratulatoria, scripta in honorem nuptiarum... Domini Simonis Clüveri...*, Nürnberg 1586 (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Qb 10050 8° adl.37).

<sup>35</sup> Informacja w: M.A. Pastorius, *Franconia Rediviva. Das ist: Des Hochlöblichen Fränckischen Craises So wohl Genealogische, als Historische Beschreibung*, Nürnberg 1702, s. 262.

<sup>36</sup> Opis tablicy nagrobnej w: J.M. Treschel, *Verneueres Gedächtnis des Nürnbergischen Johannis-Kirch-Hofs, samt einer...*, Franckfurt und Leipzig: A.J. Felleckers Erben 1716, s. 664–665.

<sup>37</sup> M. Helling, *Elegia funebris et consolatoria ...*, Noribergae 1591, <http://sdiglib.hab.de/drucke/125-quod-11/start.htm>

<sup>38</sup> P. Fuchs, *Clüver Philipp*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, Bd. 3: *Bürklein-Ditmar*, Berlin 1957, s. 29.

<sup>39</sup> Tamże.

<sup>40</sup> K. van Ommen, *The Confusion of Cyrillic Script*, Leiden Specialcollectionsblog, <https://www.leidenspecialcollectionsblog.nl/articles/the-confusion-of-cyrillic-script> [dostęp: 03.09.202].

<sup>41</sup> E. Hulshoff Pol, *The First Century of Leiden University Library*, Leiden 1975, s. 414.

*octo cum primis frugiferi...*, wydanej przez Johanna Gymnicha w Kolonii w 1538 roku<sup>42</sup>. Na ilustracji z katalogu widnieje książka oprawiona w brunatną skórę, ozdobioną rolkowym ornamentem, z umieszczonym pośrodku okładziny dużym superek-slibrisem herbowym Clüvera. Przy górnej krawędzi wytłoczony został tytuł dzieła, zachowany jest jeden z dwóch mosiężnych zaczepów zapinek.

\* \* \*

Woluminy pochodzące z księgozbioru Simona Clüvera, znajdujące się obecnie w zbiorach Biblioteki Gdańskiej, wyróżniają się już na pierwszy rzut oka wśród innych szesnastowiecznych publikacji swą charakterystyczną oprawą. Większość książek oprawiona jest w tekturę obciągniętą pergaminem z dawnych rękopisów, czasami muzycznych. Grzbiety książek zostały wzmocnione tłoczoną na ślepo skórą jaśniejszej barwy, zdobioną renesansowym rolkowym ornamentem. Na okładzinie przedniej w górnym lewym rogu umieszczano inicjały: S C I V D (S[imon] C[luverius] I[uris] V[triusque] D[octor]), pośrodku tłoczono złotem superek-slibris herbowy właściciela, z inskrypcją w otoku: *SIMON CLVVER GEDANENSIS VTRIVSQVE IVRIS DOCTOR*. Kilka opraw ma także pod superek-slibrisem wytłoczoną datę. Clüver do oznaczania swoich książek używał dwóch, o identycznym rysunku i inskrypcji, superek-slibrisów. Pierwszy miał wymiary 72 × 55 mm, drugi był mniejszy – 47 × 35 mm; pozostałe elementy własnościowe były takie same (il. 3 i 4). Sporo pozycji z omawianego księgozbioru jest tzw. klockami, to znaczy składają się z kilku, kilkunastu lub więcej rękopisów lub druków we wspólnej oprawie. W XVI wieku książki często trafiały do obrotu *in crudo*, to znaczy w postaci zadrukowanych arkuszy i dopiero właściciel decydował o ich przeznaczeniu. Prawdopodobnie wszystkie woluminy z księgozbioru Clüvera zostały zestawione przez właściciela. Niektóre z nich, zwłaszcza te datowane na lata 1587–1588, były oprawiane w norymberskim warsztacie introligatorskim.

Zachowana w Gdańsku część biblioteki Clüvera składa się z rękopisów, w dużym stopniu jego autografów, oraz z szesnastowiecznych druków. W kolekcji rękopiśmiennej przechowywanych jest sześć zeszytów zawierających notatki właściciela, łączone z wydawnictwami drukowanymi. Trzy z nich, dokładniej omówione poniżej, związane są przede wszystkim ze studiami Clüvera na Uniwersytecie w Wittenberdze (Ms. 2182, Ms. 2257 i Ms. 2355), dwa odnoszą się do czasów studiów w Bazylei i jego późniejszej działalności zawodowej w Norymberdze (Ms. 1756 i Ms. 1859). Interesujący jest ostatni, liczący prawie tysiąc kart poszyt, zbierający odpisy listów i dokumentów politycznych, przemówienia dyplomatyczne, oraz liczne rękopiśmien-

<sup>42</sup> *AbeBooks*, <https://www.abebooks.com/Apophthegmatum-libri-octo-cum-primis-frugiferi/22883728937/bd> [dostęp: 21.09.2021].



ne gazety (Ms. 1625). Informację o tych wczesnych, często nie notowanych czasopiśmiech zasygnalizował ongiś Hermann Hassbargen<sup>43</sup>.

Trzy notatniki Clüvera z okresu studiów w Niemczech i we Francji przeanalizowała Valentina Lepri, która w swym artykule zajęła się nimi jako źródłem do dziejów nauczania<sup>44</sup>. Stanowią one cenne dokumenty, pokazujące jak wyglądał proces przekazywania wiedzy w XVI wieku. Pierwszy (Ms. 2182) został rozpoczęty w Wittenberdze w 1559 roku; jest to zbiór notatek z wykładów na temat epistolografii i retoryki oraz z czytania *Georgik* Wergiliusza pod kierunkiem Caspara Crucigera Młodszego (1525–1597). Drugi (Ms. 2257), datowany na lata 1563–1564, dokumentuje cztery wittenberskie wykłady z zakresu nauk matematycznych – astronomii i geometrii. Trzeci (Ms. 2355), zawiera notatki różnego pochodzenia, łącząc rozważania na temat filozofii arystotelesowskiej z zagadnieniami filologii łacińskiej i ćwiczeniami z języka włoskiego (il. 5, 6 i 7)<sup>45</sup>.

W kolekcji szesnastowiecznych druków z biblioteki Clüvera znajdują się dwa odrębne dzieła należące do literatury klasycznej. Są to *Satyry i listy* Horacego oraz *Historia świata* Pliniusza Młodszego (sygnatury: Cd 6742 8° i Cd 11066 8°). Natomiast wolumin o sygnaturze: Ma 3904 8° jest, podobnie jak większość omawianych pozycji, składanką 12 druków o tematyce historycznej, z których połowa dotyczy spraw polskich (il. 8). Znajdują się tam między innymi Rajnolda Heidensteina *Pamiętniki z wojny moskiewskiej* i Krzysztofa Warszawickiego *Życie i dzieła króla Polski Stefana*. W tomie tym znalazła się także relacja z pielgrzymki do Ziemi Świętej Johanna Helfricha<sup>46</sup> z licznymi ilustracjami. Na tylnej karcie okładzinowej widnieje sporządzony ręką Clüvera spis zawartości tego woluminu (il. 9). Późniejszym właścicielem tego tomu był Valentinus Schlieff<sup>47</sup>, znany gdański bibliofil posiadający bogaty zbiór dzieł historycznych.

Szczególnie interesującym przykładem kolekcji druków okolicznościowych z lat 1551–1588 jest klocek o sygnaturze: Qb 10050 8°, składający się 56 adligatów (58 druków), z czego dwadzieścia pozycji ma na kartach tytułowych odautorskie dedykacje dla Clüvera (il. 10). W zbiorze tym znajduje się epitalamium napisane przez Helinga z okazji ślubu właściciela z Cecylią Ayrrer. Dwa kolejne woluminy,

<sup>43</sup> H. Hassbargen, *Neues über alte danziger Zeitungen*, „Der Deutsche im Osten“, Jg. 5 (1942), H. 1, s. 23–30.

<sup>44</sup> V. Lepri, *The Bees' Honey. Remarks on Students as Agents of Knowledge in Renaissance Europe Through the Case of Simon Clüver* (1540–1598), „Mediterranea. International Journal on the Transfer of Knowledge”, vol. 7 (2022), s. 71–94, <https://www.uco.es/ucopress/ojs/index.php/mediterranea/article/view/14019/12827> [dostęp: 7.07.2023].

<sup>45</sup> Por. V. Lepri, dz. cyt., s. 78–85.

<sup>46</sup> Johann Helfrich (1543–1588), mieszczanin lipski, w latach 1565–1566 pielgrzymował do Ziemi Świętej.

<sup>47</sup> Valentinus Schlieff (1680–1750), historyk, bibliograf, bibliofil. Z ramienia Rady Miasta pełnił funkcję protobibliotekarza. Posiadał bogatą bibliotekę, której dużą część stanowiły książki dotyczące historii Gdańska, Prus Królewskich i Polski. Po śmierci jego księgozbiór trafił do Biblioteki Rady Miasta Gdańska.

o sygnaturach Ta 2462 8° i Sb 2639 8°, poświęcone są astronomii i matematyce. W pierwszym z nich pokazano praktycznie, jak wykonać astrolabium według zaleceń niemieckiego matematyka i astronoma Johanna Stofflera (1452–1531) (il. 11). Drugi, zawierający pięć druków o tematyce matematycznej, wydanych w latach 1551–1560, oprawiony jest w jasną skórę z renesansowym rolkowym zdobieniem, pośrodku umieszczono duży superekslibris z herbem właściciela, u góry (wyjątkowo) wytlóczono litery S K G [Simon Kluverus Gedanensis], u dołu rok 1560, zachowały się też zapinki (il. 12).

Na końcu autorka niniejszego artykułu chce przedstawić książkę pochodzącą z biblioteki Clüvera, na którą zupełnie przypadkowo trafiła w zbiorach Biblioteki Gdańskiej. Wolumin o sygnaturze: XIX q 139 ma charakterystyczną oprawę w półskórek na pergaminie, w typie „clüverowskim”. Duży superekslibris Johanna Speimanna na przedniej okładzinie został nabity na inny, niewątpliwie superekslibris Clüvera. Jak się dokładnie przyjrzeć bowiem nowemu odbiciu, widać przebijające się z pod niego elementy herbu wcześniejszego właściciela. U góry okładki tłoczone są litery S C V I D, również pas skóry znajdujący wzdłuż grzbietu ma takie same zdobienia jak inne pozycje z księgozbioru Clüvera. Pozycja ta także składa się z licznych (11) współoprawnych druków. Tym razem są to publikacje o tematyce medycznej, wydawane w latach 1581–1592. Na karcie tytułowej jednego z nich znajduje się rękopiśmienna notatka własnościowa: *Inservio Musis Gerhardi Ernesti Cölmeri Dantiscani*. Ernest Cölmer (1595–1641) ożenił się w 1631 roku z Concordią Speimann (1605–1678)<sup>48</sup>, córką burmistrza gdańskiego Johanna Speimanna (1563–1625) i Judith Bahr (zm. 1625)<sup>49</sup>. Wolumin ten jest dobrym przykładem na przechodzenie książek z kolekcji jednego bibliofila do bibliotek kolejnych właścicieli (il. 13 i 14).

Zachowane w Bibliotece Gdańskiej rękopisy i książki ze spuścizny po Simonie Clüverze, jakkolwiek stanowią tylko część jego biblioteki, pokazują wystarczająco, jak szerokie zainteresowania miał ich właściciel. Pomijając tu trzy zeszyty notatek z okresu studiów uniwersyteckich, których treść dostosowana jest do programu nauczania w Wittenberdze i Paryżu, pozostałe – a zwłaszcza poszyt rękopiśmienny z odpisami dokumentów i listów oraz wolumin zawierający druki odnoszące się do historii Polski – wskazują na żywe zainteresowanie Clüvera bieżącymi wydarzeniami politycznymi na kontynencie europejskim. Natomiast zbiór wierszowanych druków okolicznościowych, z jednej strony pokazuje z jakimi poetami był zaprzyjaźniony, z drugiej jakie utwory były mu bliskie i które ceniał. Orientacja w zawartości biblioteki Clüvera pozwala nam lepiej poznać jej właściciela.

<sup>48</sup> D. Weichbrodt, dz. cyt., Bd. 1, s. 112.

<sup>49</sup> Tamże, Bd. 1, s. 422.



KATALOG RĘKOPISÓW I DRUKÓW Z KSIĘGOZBIORU  
SIMONA CLÜVERA ZACHOWANYCH  
W ZBIORACH PAN BIBLIOTEKI GDAŃSKIEJ

RĘKOPISY

1. Ms. 1625 [dawna sygnatura: I A. f 64]  
Zbiór rękopisów na tematy historyczne (1570–1595)  
Oprawa półskórek na pergaminie, zdobienia rolkowe, pośrodku superekslibris, u góry litery: S C V I D, folio, k. 3, s. 974.  
Na k. 2–4 spisany ręką Clüvera szczegółowy spis zawartości woluminu.
  - a. Miscellanea historyczne dotyczące: Polski, Francji, Prus, papieżstwa, Austrii, krajów niemieckich, Świętej Ligi, Hiszpanii, wojny z Turcją
  - b. Odpisy gazet, s. 15, 161, 175, 189–223 i 240
  - c. Odpisy druków, s. 27, 471 i 525
  - d. Satyry antykościelne po trydenckie, s. 278–281
  - e. Zabiegi o utworzenie Akademii w Zamościu, s. 282.
2. Ms. 1756  
*Miscellanea iuridica*  
Oprawa półskórek na pergaminie, zdobienia rolkowe, pośrodku superekslibris, u góry litery: S C V I D, k. 72 druk + k. 179 rękopis. Na grzbiecie bezpośrednio na skórze atramentem tytuł dzieła i nr I 1330.  
Druki:
  - a. Ioannes Bidenbach, *Questionum praecipuarum in procesu iudiciario occurrentium centuria...*, Tubingae, apud Georgium Gruppenbachum, 1587
  - b. Stephanus Berchtoldus, *Tractatus de iudiciis et processibus iudiciario...*, Argentorati, excudebat Antonius Bertramus, 1587
  - c. Stephanus Berchtoldus, *Actio reivindicacionis, ad usum fori communen accomodata...*, Argentorati, excudebat Antonius Bertramus, 1586.
 Rękopisy:
  - a. Processus iudiciarius secundum ius Culmense.
3. Ms. 1859 [dawna sygnatura: XVIII q H 176]  
*Miscellanea iuridica in primis Norimbergis*  
Oprawa: półskórek na pergaminie, zdobienia rolkowe, pośrodku superekslibris, u góry litery: S C V I D, k. 300. Na grzbiecie oprócz naklejki z sygnaturą obecną, naklejka z nr 2350 z biblioteki moskiewskiej – egzemplarz wrócił w 1956 roku z rozproszenia zbiorów po II wojnie światowej.  
rkps 1. k. 1–8, druki k. 11–78 (1. – 1549; 2.–4. b.d.; 5. – 1578; 6. – 1585 rok); rkps. – k. 79–300.  
Rękopisy:
  - a. *Vereinigte gericht's gebrechen so den gericht's versortert alle vier wochen vorgelesen sol werden*, 1541
  - b. *Tractatus juridicat*
  - c. *Processus iudiciari*

## Druki:

a. *Verneute und gepesserte Gerichts Ordnung zu Nürnberg 1549*, [b.m. i dr.] 1549

b. *Getrewe warnung, und kurtzer bericht, vom Eyschweren...*, Gedruckt zu Nürnberg, durch Leonhard Heussler, [b.r.]

c. *Mandat unnd Constitutionem, Welcher gestallt die Blutschanden, ...*, Gedruckt in der... Heydenberg, durch Jacob Muller, 1585.

4. Ms. 2182

## Notatki z wykładów

Oprawa półskórek na pergaminie, zdobienia rolkowe, pośrodku superekslibris, u góry litery: S C V I D, u dołu data 1588, k. 338. Na grzbiecie bezpośrednio na skórze atramentem tytuł dzieła

a. *Dispositiones rhetorice omnis generis Epistolarum*, k. 1–175

b. *Berhard Brummer Argumenta*, k. 177–287

c. *In Georgicam Virgili*, k. 288–338.

5. Ms. 2257

## Notatki z wykładów

Oprawa półskórek na pergaminie, superekslibris, u góry litery: S C V I D, u dołu data 1588, k. 363. Na grzbiecie bezpośrednio na skórze atramentem tytuł dzieła.

a. *Explicatio theoriarum Georgii Purbachii tradita... a Bartholemeo Schenborn*, k. 2–137

b. *In theorias planetarum Georgii Purbachii explicatio tradita a Sebastiano Theodorico Winshemio*, k. 138–237

c. *Explicatio primi Euclidis libri tradita a Johanne Balduino*, k. 238–329

d. *De numerandis locorum intervallis in lineis rectis brevis tractatus dictatus a Andrea Frobenio*, k. 330–360.

6. Ms. 2355

## Notatki z wykładów

Oprawa półskórek na pergaminie, zdobienia rolkowe, pośrodku superekslibris, u góry litery: S C V I D, u dołu data 1587, k. 354. Fragment (pasek) wyklejki przedniej ze spisem zawartości woluminu – autograf Clüvera. Na grzbiecie częściowo czytelna naklejka z nr .096

## Druki:

a. *Compendiosa institutio in universam dialecticam ex Arist. Rivio aliisque auctoribus recentioribus collecta... per Joannem Veneratum Passfontanum*, Papiae, apud Hironimum Bartholum, 1565, k. 44, w 4-ce

b. Michael Wratislaviensis, *Congestum Logicum*, Cracovie, Impressum Ioannis Haller de Rotenburga, 1504, knlb. 30 w 4-ce

c. *Georgi Pachimerij in universam Aristotelis disserendi artem epitome Joanne Baptista Rosario interprete*, k. 40.

## Rękopisy:

a. *In Georgij Pachimerij unversa Aristotelis disserendi arte epitomen annotationes Caspari Sagerii*, k. 1–101

b. *Porffhirij 5 vocum brevis expositio per Cruschium Parisiis* [druk grecki, całe marginesy wypełnione notatkami w języku łacińskim, k. 113–147; k.149–183 tekst grecki *Kategoriai* bez uzupełnień rękopiśmiennych]

c. *In dialectica aliquot capita expositiones*, k. 187–212 [bez wyodrębnionego tytułu]

- d. *Q. Horati Flacei epistoarum libri duo, impressum Lyptzk per Melchiarem Lotterum* 1512, (druk z licznymi wtrętami rękopiśmiennymi, na karcie 215 verso: *Vita Horatii*), k. 215–250
- e. *Prolegomena in Horatium de arte poetica*, k. 258–320
- f. Ćwiczenia z języka włoskiego (pismo Clüvera), k. 321–354.

## DRUKI

1. Cd 6742 8° [dawna sygnatura: IX B q 69]  
 Oprawa: biały pergamin, mały supereklibris, u góry litery: S C I V D. Na grzbiecie naklejka z tytułem dzieła: *Horatius Sermones et Lambinus 1566*.  
*Q. Horatii Flacci, Sermonum libri quattuor, seu, Satyarum Libri duo. Epistolarum Libri duo. A Dionisio Lambino Monfittolienfi... emendati...*, Venetjjs, apud P. Manutius 1566.
2. Cd 11066 8° [dawna sygnatura: IX d B 47a-b]  
 Oprawa: biały pergamin z małym supereklibrisem i inicjałami: S C I V D na górnej okładzinie. Na obu woluminach na grzbiecie naklejka z tytułem dzieła: *Plinius Historiam mundi Lugd.[uni ] 1560*. Na wyklejce pierwszego woluminu odręczną notą: *Johannes Brandes*<sup>50</sup>, wskazująca na późniejszego właściciela dzieła. Na wyklejkach przedniej i tylnej woluminu drugiego notatki rękopiśmienne, w tekście liczne podkreślenia i uwagi na marginesach.  
 C. Plinii Secundi, *Historiae Mundi libri XXXVII*, Lugduni, apud haerredies Iacobi Iuntae, 1561, 2 woluminy.
3. Ma 3904 8°, adl. 1–12 [dawna sygnatura: I q G 6]  
 Oprawa: półskórek na pergaminie zdobienia rolkowe. U góry: litery S C I V D oraz pośrodku supereklibris herbowy Clüvera. Na wyklejce przedniej tekst łaciński sporządzony ręką Clüvera: *que hoc volumine contineantur subjunctus ad calcem libri syllabus indicabit* oraz eklibris Walentego Schliffa. Na kartach końcowych autograf Clüvera ze spisem zawartości tomu. Na grzbiecie naklejka z tytułem: *Miscellanea historica 4*.  
 adl. 1: Heinrich Räteln zu Sagan, *Wunderbare, erschreckliche, unerhörte Geschichte, und warhafftige Historien: nemlich, Des nechst gewesenen Grössfürsten in der Moschkaw Joan Basilidis (auffire Sprach Iwan Basilowitz genendt) Leben...*, Gedruckt zu Görlitz, bey Ambrosio Fritsch 1588  
 adl. 2: Reinoldi Heidensteni..., *De Bello Moscouitico quod Stephanus Rex Poloniae gessit Comentariorum libri VI*, Basileae, per Conrad Valdkirchium, 1588  
 adl. 3: Christophori Varsevicij, *Paradoxa*, Praegae, ex officina Michaelis Peterle, 1588  
 adl. 4: Christophoro Warsevicio, *Vita, Res Gestae, et obitus Stephani Regis Poloniae. Oratione funebri exposita a...*, Basileae, per Leonhardum Ostenium, 1588  
 adl. 5: *De Polonica electione in comitijs Warsaniensibus, anni 1587... Coronationem Sigismundi III... Anno 1588*  
 adl. 6: *Wahafftige Zeitung unnd Bericht, des jämmerlichen Polnischen Kriegs, wesens, so für Pitzen in Schlesien geschehen, ec., 1588*

<sup>50</sup> Trudno stwierdzić, o którego z Brandesów chodzi, bo imię Johannes powtarzało się w tej rodzinie. Mógł to być Johann V Brandes (1580–1648). Por. D. Weichbrodt, dz. cyt., t. 1, s. 87–89.

- adl. 7: Babst (Pabst) Michel von Rochlitz, *Wahafftiger und nützlicher Unterricht, von dem wunderbarlichem Kriege, welchen die Gense unnd Endten jüngst vorschreiner zeit, bey der Stadt Witsch, auff der Czarwatischen Grentze mit einander gehalten haben...*, Gedruckt in der Churstfürstlichen Bergkstadt Freybergk, bey Georg Hoffman, 1588
- adl. 8: *Artickul dess Vertrags zwischen den Keyserlichen und Polnischen Commissarien...*, Gedruckt zu Nürnberg, durch Leonhard Heussler, 1589
- adl. 9: *Newe Zeittung, Wahafftige und Erbärmliche Beschreibung, so sich in Polln dem Land Podolien hat zugetragen... 1589*, (Gedruckt zu Nürnberg, durch Leonhard Heussler, 1589)
- adl. 10: *Descriptio pompae funebri habitae Rodtschildii... ab Henrico Ranzovio...*, Lipsiae 1588
- adl. 11: *Beschreibung der Verordnung wie es mir weillandt des durchleuchtigen... Fürsten und Herrn Julij Herzogen zu Baunschweig und Lüneburg...*, Juliusfriedenstedt, durch Conrad Horn, 1589
- adl. 12: (Helffrich Johann), *Kurtzer un warhafftiger Bericht von der Reyss aus Venedig nach Hierusalem, von dannen inn Aegypten, auff dem Berg Sinai, Alcair, Alexandria und folendes wiederunnb gen Venedig, Durch Johann Helffrich, jetzo Bürger im Leipzig...*, (Gedruckt zu Leipzig, durch Zacharias Berwald), 1589.
4. Qb10050 8<sup>o</sup>, adl. 1–56 [dawna sygnatura: XVII A q 90]
- Oprawa: biały półskórek na pergaminie zdobienia rolkowe, z superekslibrisem pośrodku i inicjałami: S C I V D na górnej okładzinie. Na grzbiecie naklejka z tytułem zbioru: *Gelegenheitsschriten 1551–1588*
- adl. 1: Crusius David Hamburgensi, *Eiectio primorum parentum Adae et Euae rx paradiso descripta...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1562 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 2: Kuntzerus Christophorus Ilaviense, *Carmen in natalem Domini nostri Iesu Christi de admiranda copulatione Divinae...*, Witebergae, ex officina haedum Georgij Rhaw, 1561 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 3: Focrellio Iohann Hannoverensi, *Carmen de natali Domini et Salvatoris nostri Ihesu Christi...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1561 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 4a-b: Holstius Petrus Dantiscano, *Elegia de incarnatione filii Dei Domini nostri Iesu Christi...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1565 [dedykacja autora dla Clüvera na 4a]
- adl. 5: Alpherus Petrus Norimbergensi, *Elegia de Redemptore Domino nostro Ihesu Christo Nato ex virgine Maria...*, Witebergae 1556 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 6: (Kittelius Iohannes), *Carmen de causis et mirando incarnationis opere filii Dei* (1581)
- adl. 7: Sickius Petrus, *Oratio de Imagine admirandae societatis, quae est inter Christum et Ecclesiam, Coniugio. Scripta in honorem nuptiarum... Viri Wenceslai Schackii et... Christinae, natae patre viro... Iohanne á Creitzen ...*, Regiomonti Borussiae, in officina Iohannis Daubmanni, 1571
- adl. 8: Crusius David Hamburgensi, *Carmen heroicum de Magis in festo Trium Regum*, Witebergae, excudebat Iacobus Lucius Transylvanus, 1564 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 9: Crusius David Hamburgensi, *Certamen Salvatoris redemptoris domino nostri Iesu Christi...*, (Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1562) [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 10: Schelhamerus Iohanus Staffelsteinensi, *Caput 53 Esaiae de passione Christi...*, Witebergae, excudebat Iohannes Lufft, 1560 [dedykacja autora dla Clüvera]

- adl. 11: Chesselius Iohannes, *Elegia de Resurrectione Mortuorum in die pascatos edita...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1559
- adl. 12: Funcius Iohannes Hannoverano, *De sanctis angelis carmen elegiacum scriptum*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1560 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 13: Foccarellius Ioanes Hannoverensi, *Historia Prophetæ Danielis coniecti in speluncam leonum...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1562 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 14: Foccarellius Ioanes Hannoverensi, *Historia Ionæ Prophetæ annunciantis Ninivæ peccata sua...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1561 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 15: Rhode Franciscus Stegensi, *Zephaniæ propheta carmine elegiaco paraphrastica...*, (excusum Dantisci ab ipso autore), 1557
- adl. 16: Barone Henricus Starhemberg, *Psalmus 51 Miserere mei Deus etc. Carmine elegiaco redditus...*, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1559
- adl. 17: Gryneus Iohannes Iacobus, *De iustificatione fidei...*, Heidelbbergae, excudebat Iacobus Mylius, 1584 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 18: Harbart Burchard, *Theses de magistratu politico decreto reverendi collegii theologici...*, Lipsiæ, imprimebat Georgius Defnerus, 1586
- adl. 19: Crusio David Hamburgensis, *Historia vitæ et mortis imperatoris Iuliani Apostatæ...*, Witebergae, excudebat Iacobus Lucius Transylvanus, 1564
- adl. 20: *Epithalamion... Christophoro Henningo dresdensi, et... Margaridi, filiae Christophori Arnoldi*, Witebergae 1553 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 21: *Nobili et eruditio viro D. Melchiori Fasold cum celebraret nuptias Wittebergæ cum honesta matrona Apollonia Gunterrot, quæ suit uxor... reverendissimi piæ memoriæ viri D. Caspari Crucigeri, Nicolaus Selneccerus*, 1551 [wiersz w języku greckim]
- adl. 22: Wagnerus Zacharias Vratislaviensi, *Elegia in nuptiis... viri... Martini Praetoris Wistochiensis, Gedani in schola parochali rectoris et... virginis Barbaræ, filiae viri Clementis Heintz...*, excusum Gedani, per Franciscum Rhodum, 1557
- adl. 23: Maior Iohannes, *Epicedion... viri Iusti Menii...*, Witebergae 1558
- adl. 24: Rogge Eberhard Dantiscanus, *Carmen gratulatorium in nuptiis... viri... Reinholdi Cracau, patricij Gedanensis et virginis Cordulæ... viri Michaelis Leutzen civis Gedanensis... filiae*, Witebergae, ex officina hæredum Georgii Rhaw, 1559 [dedykacja Losiusa dla Clüvera]
- adl. 25: Stehelin Petrus junior Norlingensi, *Elegia gratulatoria in sacro nuptiarum... viri Wolfgangi Stehelin et virginis Elisabethæ Streusen...*, Witebergae, excudebat Laurentius Schwenck [Schuuenck], 1560
- adl. 26: Vierfus Iustus Blanckenburgensi, *Epitalamion... principi... Iulio duci Brunsvicensi et Lunenburgensiet ect. et... Hedwig filiae marchionis et electoris Brandenburgensis Joachimi II*, Witebergae, excudebat Laurentius Schwenck, 1560 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 27: Cynaëus Rupert Wolfgang : *Carmen gratulatorium ad ...virum D. Abrahamum Wernerum Cynaëum, urbia Witebergaemedicum phisicum, ...Et celebrarentur simul nuptiæ cum ...virgine Magdalena, filia ...viri Ioannis Sangers Schnebergensis*, Witebergae excudebant Hæredes Georgij Raw 1572
- adl. 28: *Christliche und gotselige gedanken... in diesen gefêrlichen sterbens zeiten, ...herr Jacobus von Barten, beider rechten doctor, von seinem abschid.... Anno M. D. LXIII*, Gedruckt zu Dantzick durch Jacobum Rhodum 1564

- adl. 29: Holstius Petrus Dantiscanus, *Epithalamion in nuptiis... Domini Georgii Molleri sponse et... virginis Mariae... filiae ... domini Johannis Brandis, Reipub.: Gedanensis consulis vigilantissimi...*, Vitebergae 1564 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 30: Lidicius Johannes Borussus : *Carmen Phalaetium in nuptias ... viri D. Sebastiani Golizii Borussi, et Magdalenae. Magistri Arnoldi Corueri... Pastori olim Guterbocenis ... filiae...*, Vitebergae 1564
- adl. 31: Schirmer Georg Dantiscanus : *Epithalamion scriptum in nuptiis... ac ... Sebastiani Golitz Risenburgensis Borussi... et ... virginis Magdalene ... viri Arnoldi Corueri ... filiae...*, Witebergae excudebat Iohannes Crato 1574
- adl. 32: Ioachimus Ioannes Maiorus, *Epithalamion... viro Georgio Schonborn et puellae... Anastasiae, filiae... viri Iusti Menij...*, Vitebergae, excudebat Petrus Seitz, 1564 [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 33: *Epithalamia, seu epigrammata quaedam lepida et lectum iucunda, in nuptiis... viri Hugonis Blotii Belgae... et virginis Ursulae Ungelterae, Christophori Ungelteri a' Theisenhausen... filiae ... Anno 1580, Vienne Austriae, typis Stephani Creuzeri excudebantur, (1580)* [dedykacja autora dla Clüvera]
- adl. 33a: N. H. V. S., *Epithalamium Auff die Hochzeitlichen Ehren des... Hugonis Blotij, beyden Rechten Doctoris... Mit der... Ursula Ungelterin, des... Christoff Ungelters von Teissenhausen... Tochter...*, Gedruckt zu Wienn..., Durch Seffen Creutzer, [1580]
- adl. 34: Ooppel Georgio, *Elegia in honorem nuptiarum doctis: et ornatis: viro D. Simonis Seidleri, et honestae... Catharinae... Matthiae Neisseri quondam Scabini Suburbij Torunien... Viduae (Toruniae, Excudebat Melchior Neringk, 1582)*
- adl. 35: Sickius Petrus, *Carmen gratulatorium de sacro nuptial... Melchioris á Creitzen... et Annae, filiae D. Andreae Packemoren...*, Regiomonti Borussiae, in Officina Typographica Iohannis Daubmanni, [b.r.]
- adl. 36-36a: (Veinrich Georgius Ceruimontanus), *Carmina nuptialia in honorem... Burchardi Harbarthi... et Concordiae... Andreae Funcii... filiae, Lipsiae, Georgius Defnerus imprimebat, 1584*
- adl. 37: (Helingus Mauricius Borussus), *Elegia gratulatoria, scripta in honorem nuptiarum... domini Simonis Cliveri, sacrarum legum doctoris... et... virginis Caeciliae... domini Melchioris Aireri, artis Medicinae Doctoris, filiae, sponsae... Quae celebratae sunt Noribergae Idib. Decemb. Anno... 1586, Noribergae, typis Gerlachianis, (1586)*
- adl. 38: Schumannus Benedictus Halensi, *Gratualatio clarissimo viro... Paulo Goldstein, Scripta cum ei gradus Doctoratus utriusque iuris decerneretur...*, Witebergae, excudebat Laurentius Schwenck, 1561
- adl. 39: Verantius Antonius, Ederus Georgius, *Orationes II. Gratulatoriae ad Rudolphum serenissimam regem Hungariae, etc. Archiducem Austriae, etc. D. imperat: Max: filium...*, Vienne, typis Stephani Creutzer, 1573
- adl. 40: (Tilenus Daniel Aurimont), *Gratulationes in honorem... Dn. Ioannis Kittelii Brandenburgensis, cum celebrissima Vuitebergensium Academia gradu & insignibus Magisterij Philosophici cum 38 candidatis, Rectore... Ladislao Barone a Schleintz aspectabili viro Valentino Espich artis medicae Doctor... exornaretur... anno 1580, Vitebergae, excudebat Antonius Schön, (1580)*
- adl. 41: *Carmina gratulatoria trium... Virorum, Georgii Volkardi, Georgii Quecci, et Iohannis Engelharti Wernla... Cum eis supremum in philosophia gradum... A. C. 1586, Noribergae, In officina typographica Gerlachiana, (1586)*

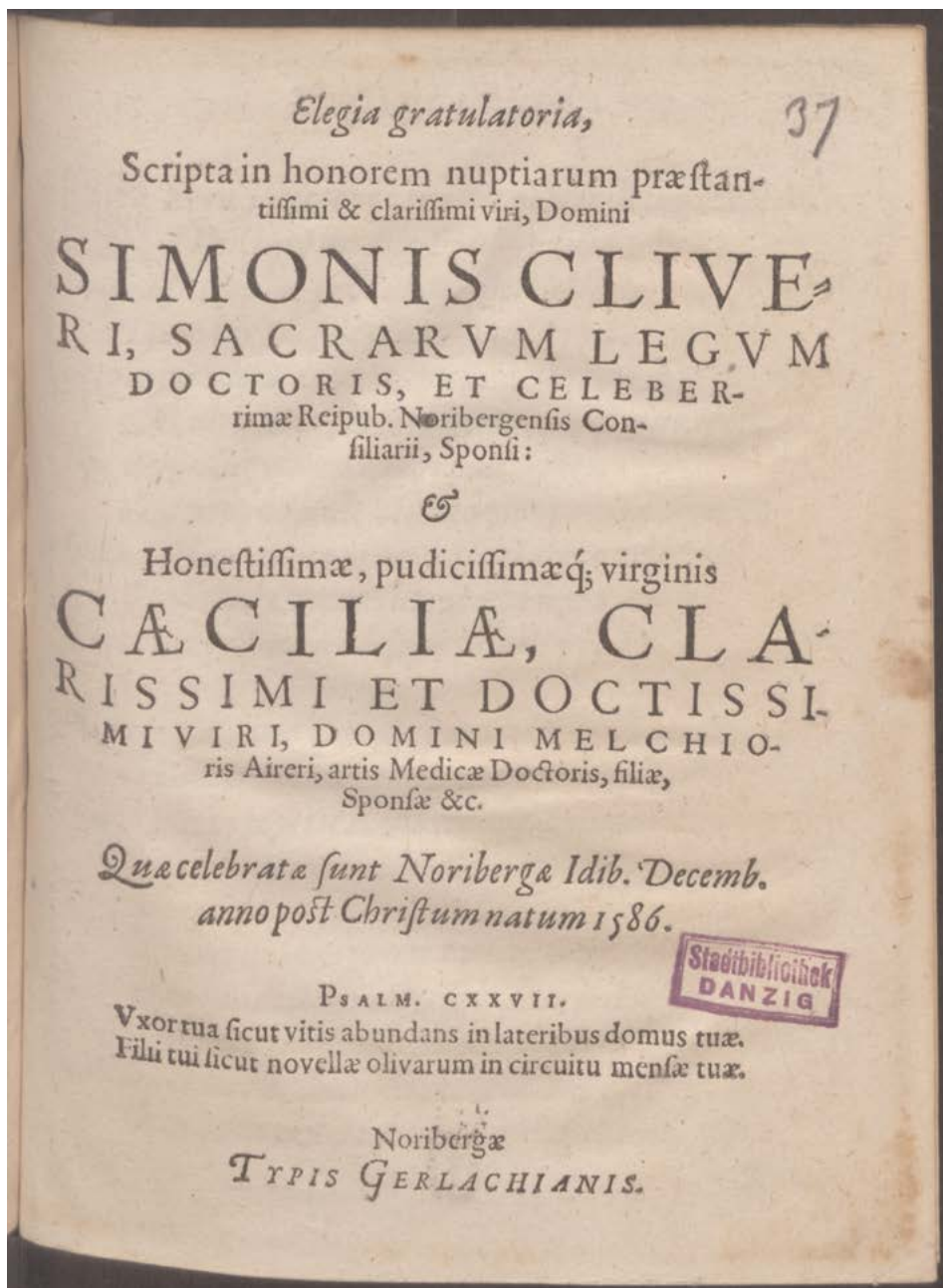


- adl. 42: *Elegiae amicorum, ad... viros... M. Iohannem Weidnerum Silesium, et M. Henricum Mollerum Hessium, vocatos ad gubernatione Ecclesiae et Scholae in... civitate Dantisco, Vitebergae, excudebat Iohannes Crato, 1560*
- adl. 43: *Agriensius Albert, Carmen... viris, Stephano Ezechio, Andreae Thordensi, Demetrio Zeczi Panoniis ex Academia Witebergesi discedentibus, anno 1559 [dedykacja autora dla Clüvera]*
- adl. 44: *Scriptum publice propositum in Academia Witebergensi, quo scholastici convocati sunt ad deducendum funus Domini Philippi Melanchtonis..., Witebergae, excudebat Vitus Creutzer, 1560*
- adl. 45: *Sabinus Georgius, Stigelius Iohannes, Collinus Matthaeus, Brevia epitaphia dedicata tumulo D. Philippi Melanchtonis..., Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1560*
- adl. 46: *Lotichius P.[etrus] secundus, In obitum... Viri D. Philippi Melanchtonis... Elegia, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1560*
- adl. 47: *Bocerus Joannes, Epicedion... Viri Philippi Melanchtonis, Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1560*
- adl. 48: *Martinus Henricus Saganensi, Epicedion in obitum... viri... D. Philippi Melanchtonis..., Witebergae, excudebat Iohannes Crato, 1560*
- adl. 49: *Melanchton Philipp, Orationes aliquot recitatae in Academia Witebergensis eo tempore..., Witebergae, ex officina typographica Viti Creutzer, 1560*
- adl. 50: *Wagner Zacharias Vratislaviensi, Elegia in mortem... viri Mathiae Cimmerman... ad Mathiam Cimmerman eiusdem defuncti filium... Epigramma, Dantisci, apud Franciscum Rhodum, 1557*
- adl. 51: *Cureus Achatius Marieburgensi, Elegia gratulatoria ad... domini Iacobum Uchansky... Episcopum Culmensem et Pomeraniae, Dantisci, apud haeredem Francisci Rhodi, 1559 [dedykacja autora dla Clüvera]*
- adl. 52: *Scilterus Zacharius, Oratio in obitum... Annae natae reginae Daniae... principis Augusti ducis Saxoniae Electoris coniugis..., Lipsiae, imprimebat Iohannes Steinman, 1585*
- adl. 53: *Habermann Iohann, Zwo christliche kurtze Leichpredigten... Anna, gebornenaus Königlichem Stamme Dennemark, Hertzogin zu Sachsen..., Gedruckt zu Leipzig, durch Zachariam Berwaldt, 1586*
- adl. 54: *Leisern Polycarp, Ein Predigt Uber der Leich des... Herrn Matthaei Wesenbecks..., Gedruckt (zu Jenae typis Donati Richtzenhan), 1587*
- adl. 55: *Leisern Polycarp, Apologia und Gürndliche Widerlegung der nachgelassenen Erben... Matthaej Wesenbecks..., Gedruckt zu Rostock, durch Augustin Ferber den Jüngern, 1588*
- adl. 56: *Leisern Polycarp, Apologia, Das ist Rettung der Leichpredigte, welche Doct. Polycarpus Leyser für zweyn Jahren... Bey dem begräbnuss des... Matthei Wesenbecks. gethan hat., Gedruckt zu Rostock, durch Augustin Ferber den Jüngern, 1588.*
5. Sb 2639 8° [dawna sygnatura: VII o A 25]
- Oprawa: biała skóra, renesansowe rolowe zdobienia, supereklibris duży, u góry litery: S K G, u dołu rok 1560, zachowane są zapinki. Na przedniej wyklejce rękopiśmienna notatka w języku greckim i dewiza łacińska ręką Clüvera. W tekście liczne podkreślenia i notatki rękopiśmienne na marginesach. Na kartach końcowych objaśnienia łacińskich nazw odległości oraz 12 kart indeksu. Na grzbiecie ślad starej naklejki tytułowej oraz napisy tytułowe atramentem bezpośrednio na skórze okładki.
- Arithmeticae practicae methodus facilis, per Gemmam Frisium medicum ac mathematicum, Lipsiae, excudebat Ioannes Rhambavus, 1558*

- adl. 1: *Compendium arithmeticae artis...*, Basileae 1560
- adl. 2: *Arithmetices brevisis introductio per Adamum Lonicerum...*, Francoforti, apud Christianum Rgenolphum, (1551)
- adl. 3: *Rechnung auff der Linien und Federn... gemacht durch Adam Risen*, (Leipzig, Hans Rhambaw, 1559)
- adl. 4: *Vocabula rei numariae ponderum et mensurarum... Collecta ex Budaei, Ioachimi Camerarij et Philip. Melanb. Anotationibus...*, Vitebergae, excudebat Iohannes Crato, 1558 [na końcu rękopiśmienny Index sporządzony ręką Clüvera].
6. Ta 2462 8° [dawna sygnatura: VIII o B 28]
- Oprawa: biały pergamin na kartonie, resztki wiązań, złożony supereklibris i ramka z potrójnych linii, kwiatki w narożnikach, na dolnej okładzinie pośrodku plakietka z ornamentem arabeskowym. Na grzbiecie stara naklejka z nr 1333
- Elucidatio fabricae ususque astrolabii, Ioanne Stofleriono iustingensi autore...*, Parisiis, apud Heronymum de Marnef, et Gulielmum Cauellat, sub pelicano, monte D. Hilarij, 1564, k. 172.
7. XIX q 139
- Oprawa: półskórek na pergaminie, typ „clüverowski”. Duży supereklibris Johanna Speimanna nabity na supereklibris Clüvera, u góry litery S C V I D. Na karcie tytułowej notatka własnościowa: *Inseruio Musis Gerhardi Ernesti Cölmeri Dantiscani*.
- Fasciculus Paracelsicae medicinae veteris et non novae, per flosculos chemicos et medicos... Gerardo Dorneo interprete...*, Impressum Francoforti ad Moenum, 1581
- adl. 1: *Opusculum astrologicum...* Georgio Cuneli..., Lipsiae 1590
- adl. 2: *Geodaesia Ranzoviana. Landt Rechnen und Feldmessen...* durch Nicolaum Reymers, von Henstede, (Gedruckt zu Leipzig, bey Georg Defner, 1583)
- adl. 3: *Kurtzer Bericht, wie was gestalt und warumb das Panacea am Waldina, als ein einig Medicin, wider den Auffsatz... durch... Georgen... Syrach...*, Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, durch Nicolaum Bassaeum, 1592
- adl. 4: *Von wunderlicher Verzückung etlicher Menschen welche bissweililen mit Lei bund Seele ...*, durch Sigismund Fridrich Lindauensem, 1592
- adl. 9: *...De magicis actionibus ΕΞΕΤΑΣΙΣ Succincta Sententiar Ioannis Bodini Iure consulis Galli opposita... Proposita: a Martino Biermanno Ascaniensi. Respondente: Iohanne a Petkum Hamburgensi, Helmstadii, excusa per Iacobum Lucium, 1590*
- adl. 6: *Warchafftiger bericht Leonardi Turneussers, jetziger zeit zu Rom...*, Gedruckt zu Notopyrgen, 1591
- adl. 7: *Ein christlicher underricht von dem Bespensten, welche bey Tag oder Nacht den Menschen erscheinen. Durch Johann von Münster...*, Zu Bremen, bey Bernhard Peterss, 1591
- adl. 8: *Des hoch gelerten, unnd weit berümpften Herren, D. Theophrasti Paracelsi Büchlin von der Tinctura Physica*, Gedruckt zu Basel, bey Peter Perna, 1570
- adl. 9: *Disputatio de methodo... quam... Preside... Andrea Planero... praeceptore suo summe colendo Wolfgangus Schillerus...*, Tubingae, excudebat Georgius Gruppenbachus, 1592
- adl. 10: *De nari theses ex principio libri secundi meteorologicorum Aristolteis... ad disputandum... preside Ioanne Ludovico Harwenreutero... Respondebit Albertus Gaiewsky a Blociszewo Polonus...*, Argentorati, excudebat Antonius Bertramus, 1592.

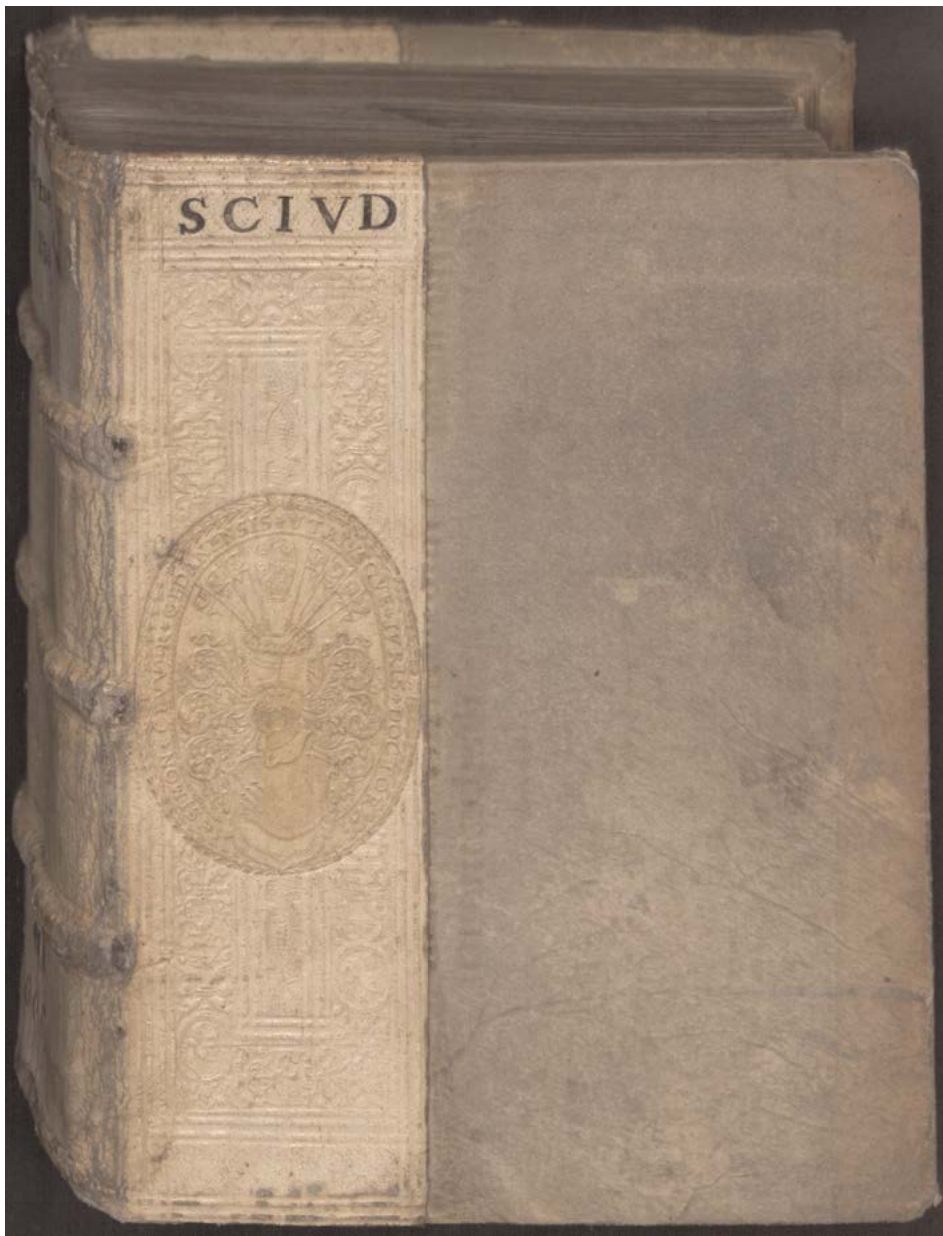


1. Portret Simona Clüvera autorstwa Lorenza Straucha, 1595 rok  
(PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 4791).

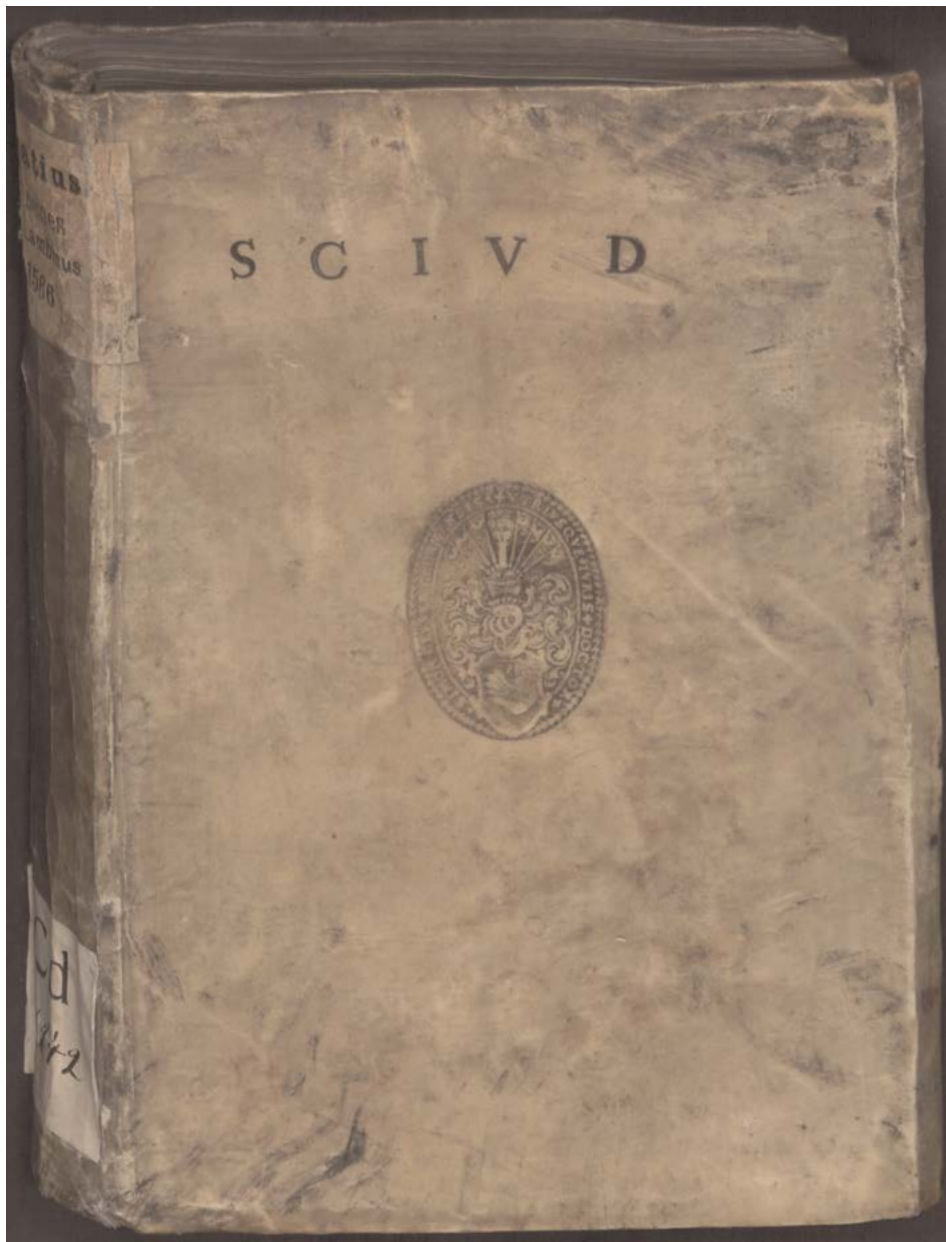


2. Epitalamium z okazji ślubu Simona Clüvera z Cecylią Aryer w 1586 roku, karta tytułowa (Mauricius Helingus Borussus), *Elegia gratulatoria, Scripta in honorem nuptiarum...*, domini Simonis Cliveri, sacrum legum doctoris,... et... virginis Caeciliae, ....domini Melchioris Aireri, artis Medicæ Doctoris, filiae, sponsæ... *Quæ celebratae sunt Noribergæ Idib. Decemb. anno... 1586, Noribergæ: typis Gerlachianis, [1586]*  
(PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Qb 10050 8° adl. 37).



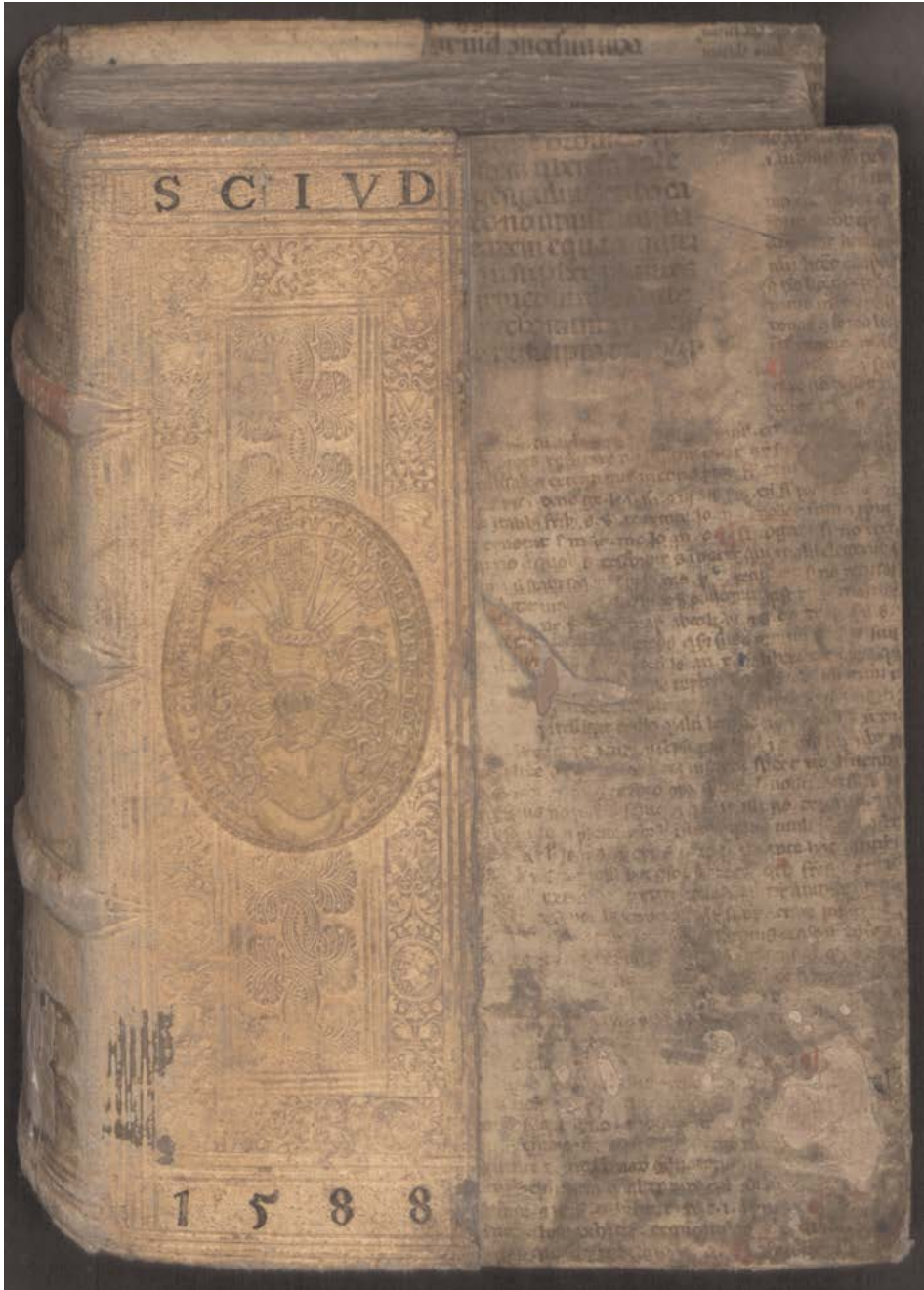


3. Typowa oprawa z księgozbioru Simona Clüvera z dużym supereklibrisem właściciela (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Qb 10050 8°).

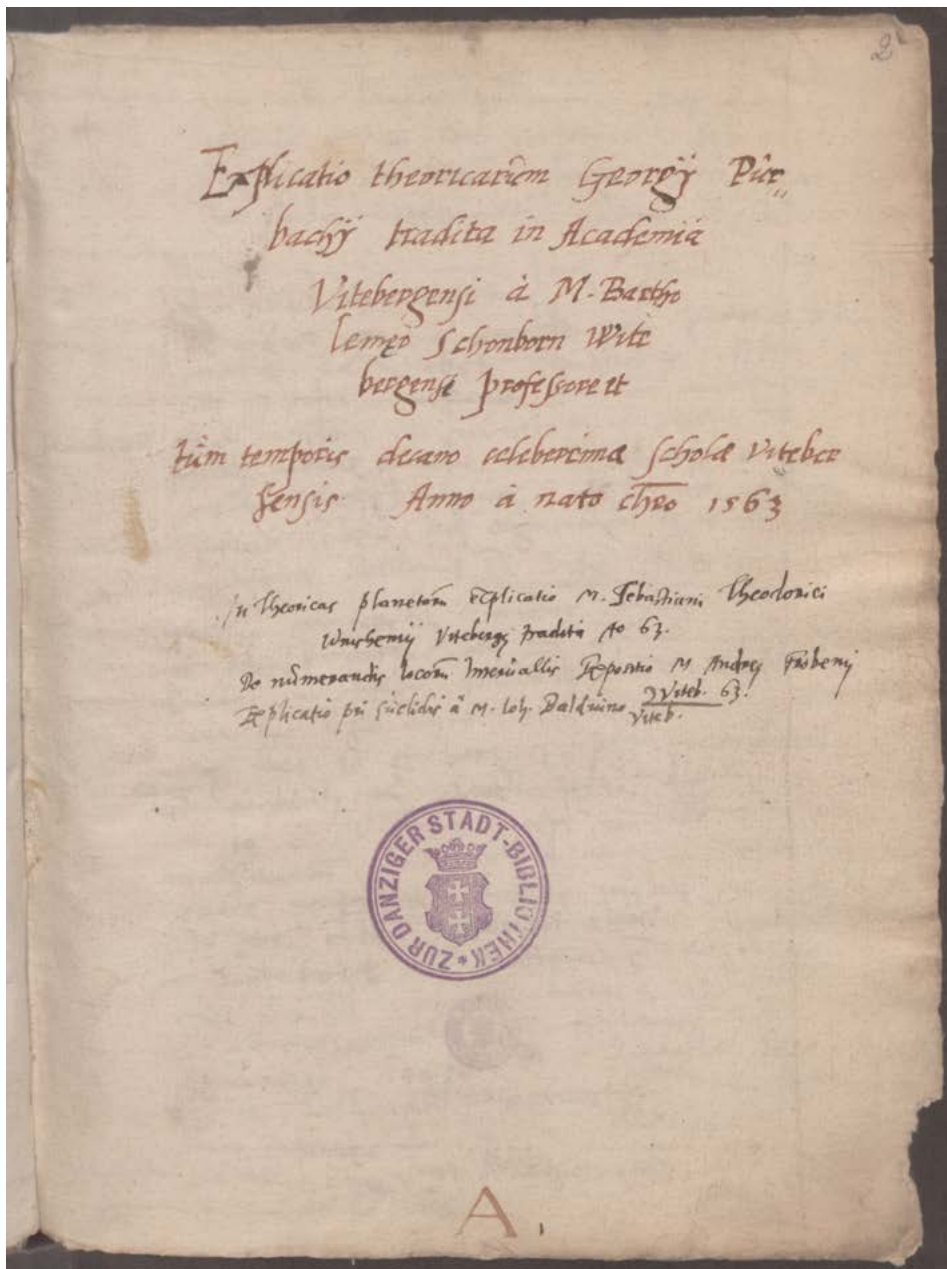


4. Typowa oprawa z księgozbioru Simona Clüvera z małym superekslibrisem właściciela  
Q. Horatii Flacci *Sermonum Libri quattuor, seu, Satyrarum Libri duo. Epistolarum Libri duo.*  
*A Dionysio Lambino Monfttoliensfi... emendati...*, Venetijs: P. Manutius 1566  
(PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Cd 6742 8°).





5. Oprawa notatek Simona Clüvera z wykładów na Uniwersytecie w Wittenberdze, lata 1563–1564 (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Ms. 2257).



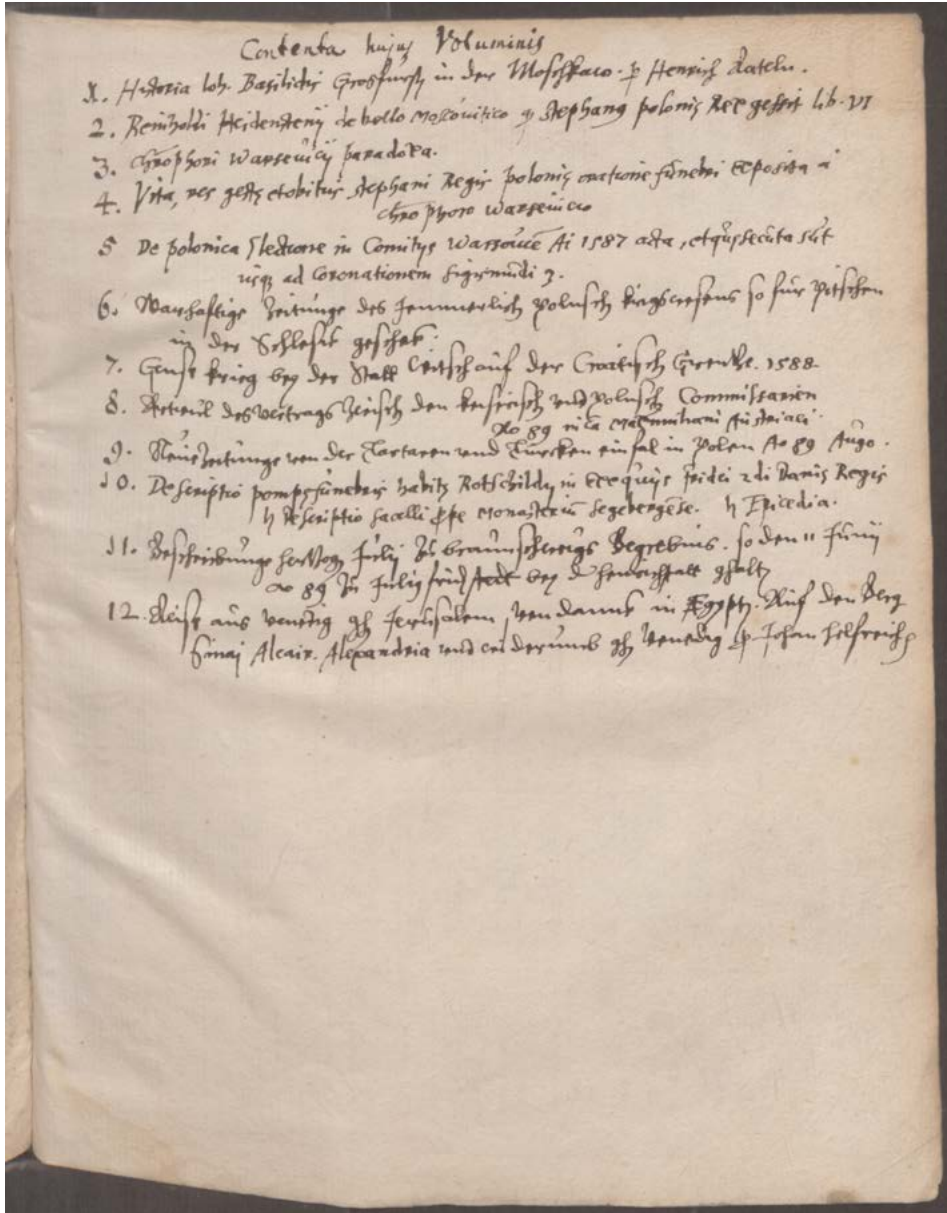
6. Pierwsza strona notatek Simona Clüvera z wykładu na Uniwersytecie w Wittenberdze, 1563 rok  
*Explicatio theoriarum Georgii Purbachii tradita in Academia Vitebergensi a M. Bartholemeo Schonborn  
 Vitebergensi professore at tum temporis decano celeberrima Schola Vitebergensi*  
 (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Ms. 2257, k. 2).



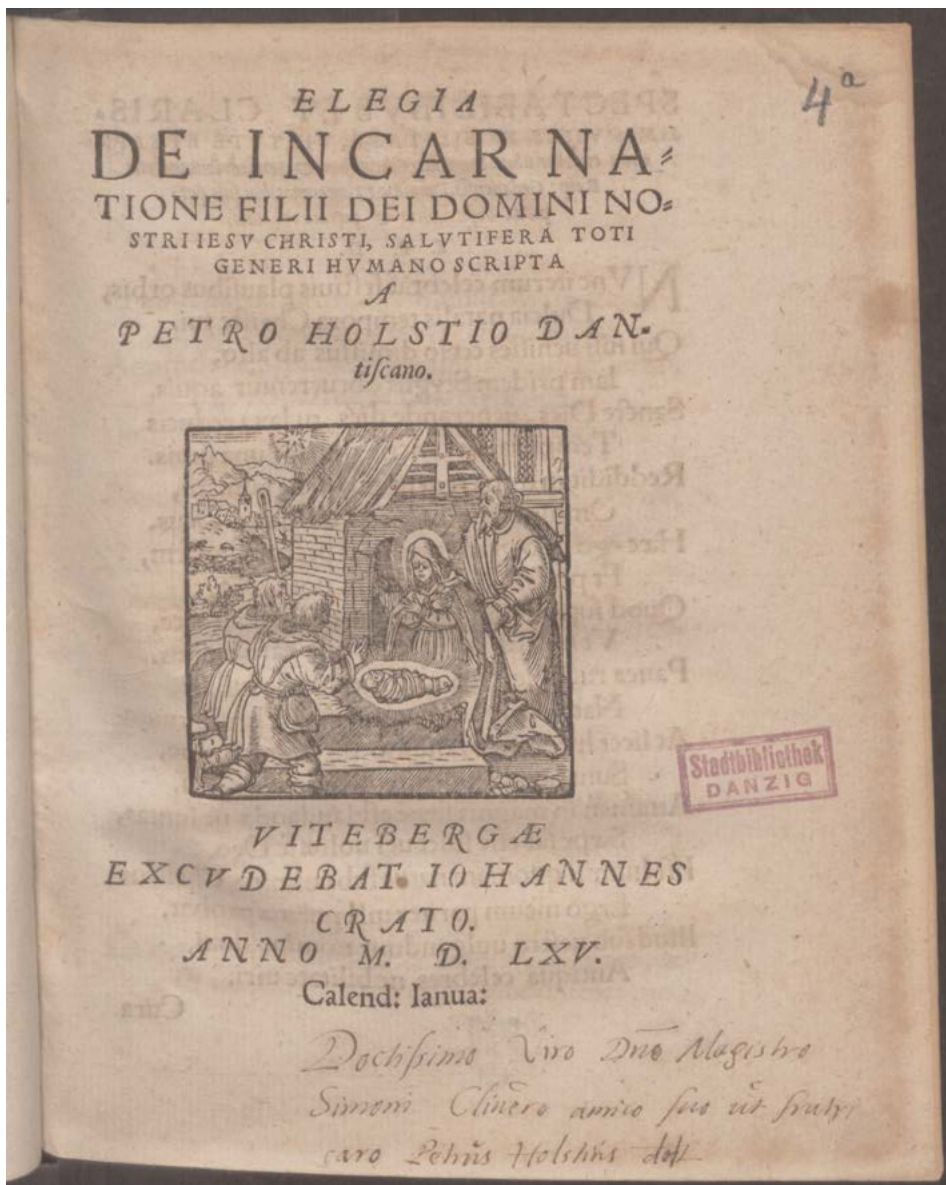




8. Heinrich Räteln zu Sagan, *Wunderbare, erschreckliche, unerhörte Geschichte, und warhafftige Historien: nemlich, Des nechst gewesenen Größfürsten in der Moschkaw Joan Basilidis (auffire Sprach Iwan Basilowitz genandt) Leben...*, Görlitz: A. Fritsch 1588, karta tytułowa (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Ma 3904 8°, adl. 1).

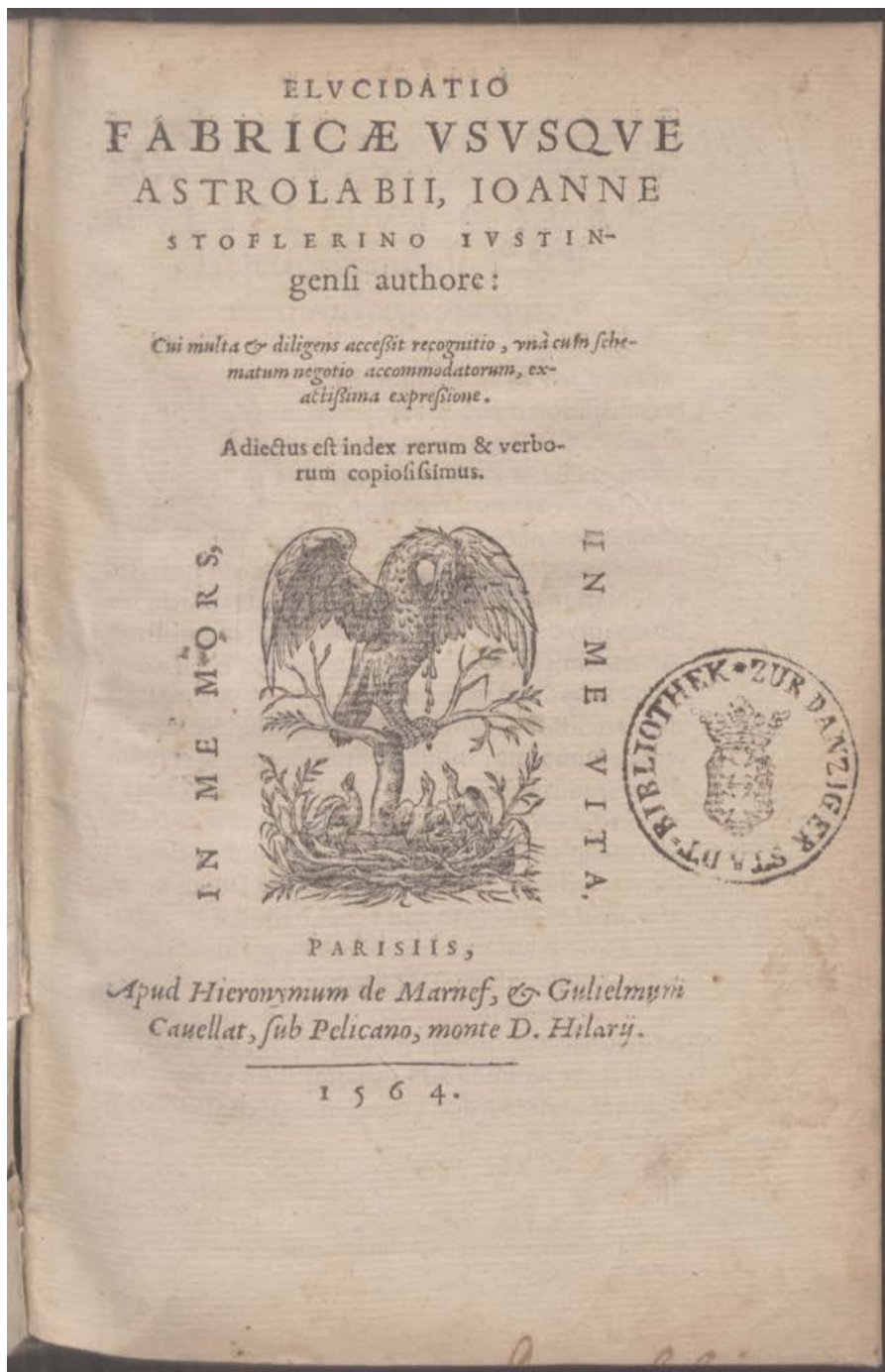


9. Spis zawartości woluminu umieszczony na tylnej wyklejce, sporządzony ręką Simona Clüvera (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Ma 3904 8<sup>o</sup>).

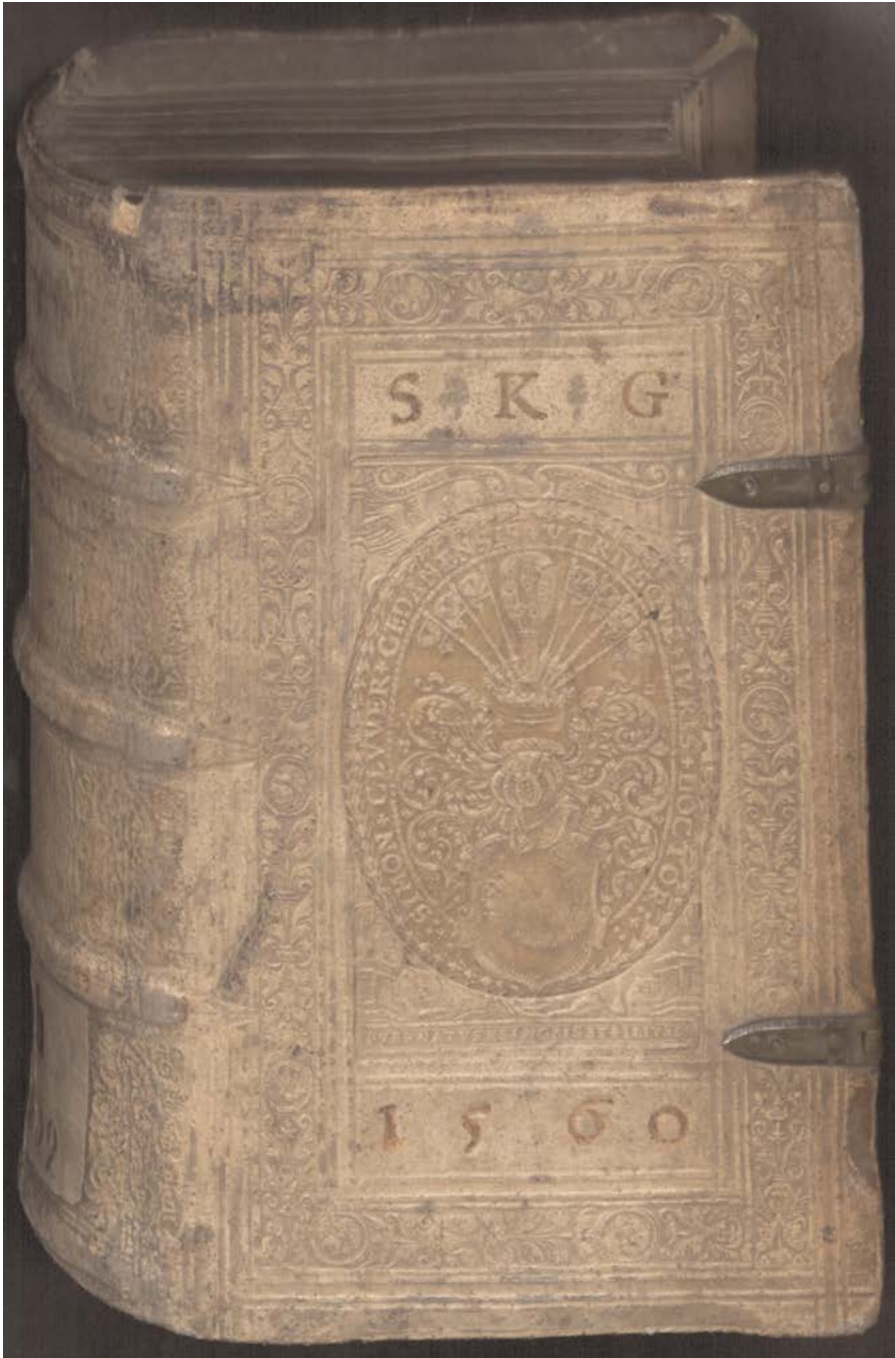


10. Petrus Holstius Dantiscanus, *Elegia de incarnatione filii Dei domini nostri Iesu Christi...*, Vitebergae: J. Crato 1565, karta tytułowa z dedykacją autora dla Simona Clüvera (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Qb 10050 8<sup>o</sup> adl. 4a).

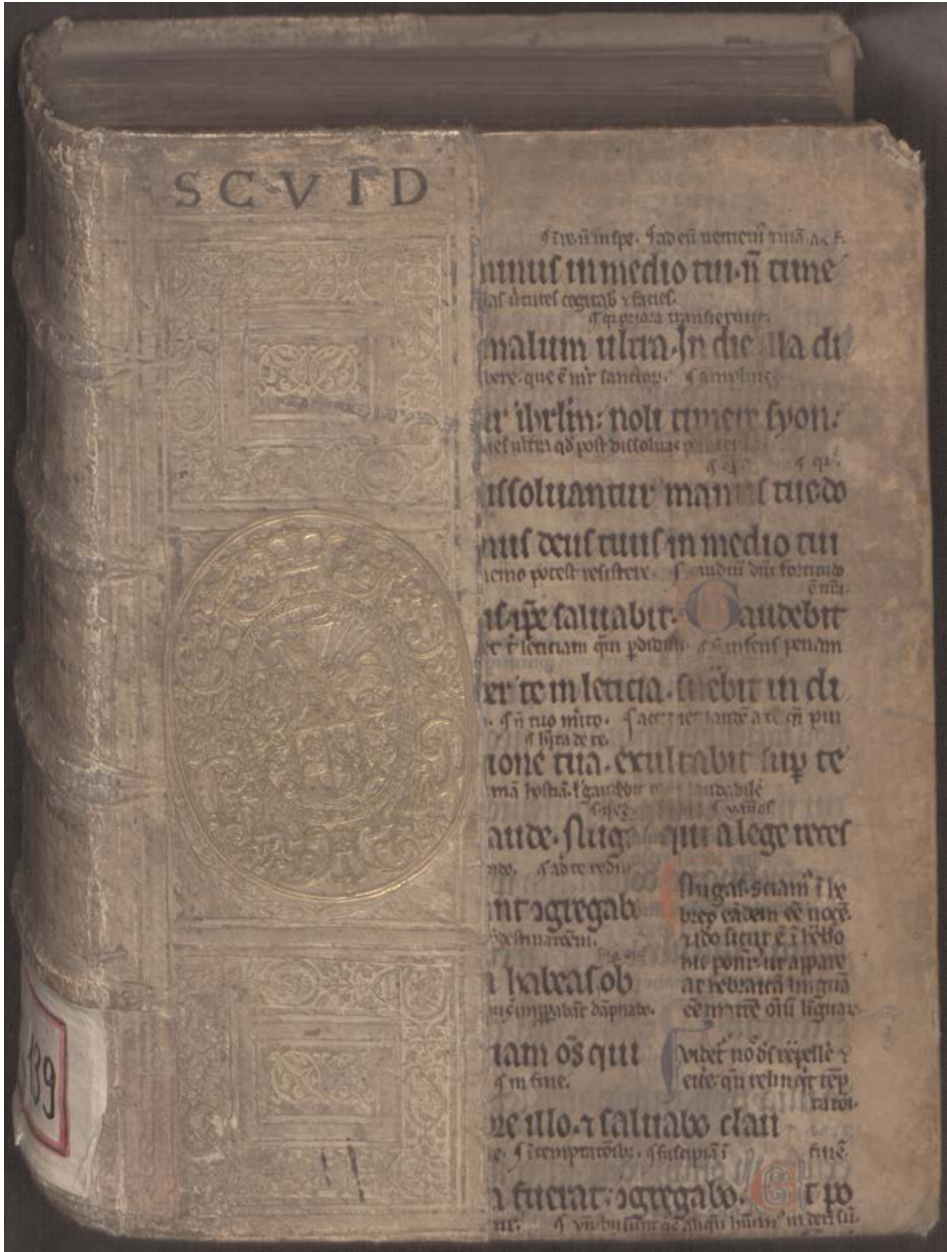




11. *Elucidacio fabricae usvsque astrolabii Joanne Stolferino iustingensi autore,*  
 Parisiis: H. de Marnef, G. Cauellat 1564, karta tytułowa  
 (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Ta 2462 8°).

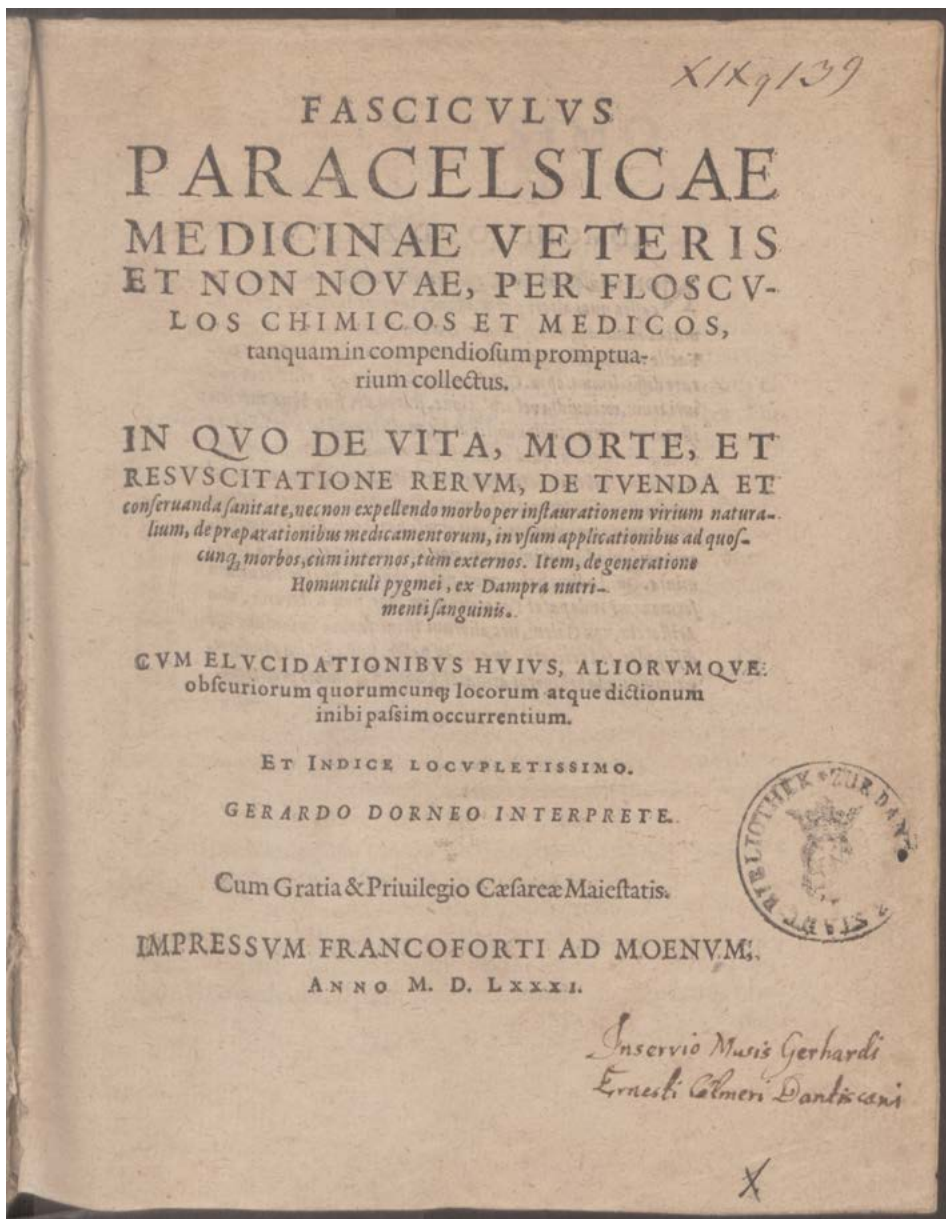


12. Wyjątkowa oprawa z księgozbioru Simona Clüvera z inicjałem S K G  
*Arithmeticae practicae methodus facilis, per Gemmam Frisium medicum ac mathematicum,*  
Lipsiae, excudebat Ioannes Rhambavus, 1558  
(PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Sb 2639 8°).



13. Oprawa z superekslibrisem Johanna Speimanna, nabitym na superekslibrisie Simona Clüvera  
*Fasciculus Paracelsicae medicinae veteris et non novae, per flosculos chemicos et medicos,...*  
*Gerardo Dorneo interprete...*, Francoforti ad Moenum 1581  
 (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. XIX q 139).





14. *Fasciculus Paracelsicae medicinae veteris et non novae, per flosculos chemicos et medicos...*  
*Gerardo Dorneo interprete...*, Francoforti ad Moenum 1581,  
 karta tytułowa z autografem kolejnego właściciela Ernsta Cölmera  
 (PAN Biblioteka Gdańska, sygn. XIX q 139).

## BIBLIOGRAFIA

- Heling M., *Elegia gratulatoria, scripta in honorem nuptiarum... Domini Simonis Clüveri...*, Nürnberg 1586.
- Pastorius M.A., *Franconia Rediviva. Das ist: Des Hochlöblichen Fränckischen Craises So wohl Genealogische, als Historische Beschreibung*, Nürnberg 1702.
- Roth-Scholtz F., *Icones Consiliariorum de illustri Republica Norimbergensi optime meritorum qui ab anno MCCCLXVI. ad hunc usque diem claruerunt. Ex monumentis, numis, plasmatibus, cereis tabulisque... collectae*, Noribergae et Altdorfii: Officina Tauberiana 1723.
- Treschel J.M., *Verneuertes Gedächtnis des Nürnbergischen Johannis-Kirch-Hofs, samt einer...*, Franckfurt und Leipzig: A.J. Felßeckers Erben 1736.
- Will G.A., *Nürnbergisches Gelehrten-Lexicon, oder Beschreibung aller nürnbergischen Gelehrten beyderley Geschlechtes nach ihrem Leben...*, Theil 1: A-G, Nürnberg und Altdorf: L. Schüpfel 1755.
- Bibliografia Polska Karola i Stanisława Estreicherów*, cz. 3 (*Obejmująca druki stuleci XV-XVIII w układzie abecadlowym*). *Dopełnienia i sprostowania* (wydanie scalone), zes. 1: A-G, Kraków 1999.
- Dzienis H., *Supereklibrisy heraldyczne gdańszczan w XVI-XVIII wieku*, „Libri Gedanenses”, t. 34 (2017), s. 23–55.
- Foltz M., *Danziger Stadthausalt*, Danzig 1912.
- Förstemann K.E., *Album academiae Vitebergensis, 1502–1602*, Lipsiae 1841.
- Freytag H., *Die Beziehungen Danzigs zu Wittenberg in der Zeit der Reformation*, „Zeitschrift Westpreussisches Geschichtsverein“, H. 38 (1898), s. 1–137.
- Fuchs P., *Clüver Philipp*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, Bd. 3: Bürklein–Ditmar, Berlin 1957, s. 295b–296b.
- Hassbargen H., *Neues über alte danziger Zeitungen*, „Der Deutsche im Osten“, Jg. 5 (1942) H. 1, s. 23–30.
- Hulshoff Pol E., *The First Century of Leiden University Library*, Leiden 1975.
- Krekler I., *Autographensammlung des Stuttgarter Konistorialdirektors Friedrich Wilhelm Frommann*, Wiesbaden 1999. Die Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart. Sonderreiche, Bd. 2.
- Schwarz F., *Clüver Simon*, [w:] *Altpreussische Biographie*, hrsg.v. Ch. Krollmann, Bd 1, Königsberg 1936, s. 106b–107a.
- Semrau A., *Altstadt Thorn*, Thorn 1939.
- Weichbrodt D., *Patrizier, Bürger, Einwohner der Freien und Hansestadt Danzig in Stamm- und Namentafeln vom 14.-18. Jahrhundert*, Bd. 1, 3, [Klausdorf/Schwentine 1990].
- Wernicke J.E., *Geschichte Thorns aus Urkunden, Dokumentaten und Handschriften*, Bd. 2: *Die Jahre 1531–1840*, Thorn 1842.
- Zdrenka J., *Rats und Gerichtspatriziat der Rechten Stadt Danzig*, Tl. 2: 1526–1792, Hamburg 1989.
- AbeBooks*,  
<https://www.abebooks.com/Apophthegmatum-libri-octo-cum-primis-frugiferi/22883728937/bd>  
 Boissard, J.J., *Poemata...*, Metis: A. Faber 1589, <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/39574/edition/36327/content>  
*Deutsche Biographie: Heling Moritz*, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118980092.html>  
*Deutsche Biographie: Clüver Simon*, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz8519.html?language=en/>  
*Deutsche Biographie Digitaler Portraitindex*, <https://www.portraitindex.de/dokumente/pnd/12284095X>

- Heling M., *Elegia funebris et consolatoria...*, Noribergae 1591, <http://sdiglib.hab.de/drucke/125-quod-11/start.htm>
- Heling M., *Klag- und Trostschrift bei dem Tode Ortgies von Wersabe, Herrn auf Cossabrügel*, Amberg 1596, [https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN782497845&PHYSID=PHYS\\_0003&DMDID=](https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN782497845&PHYSID=PHYS_0003&DMDID=)
- Lepri V., *The Bees' Honey: Remarks on Students as Agents of Knowledge in Renaissance Europe Through the Case of Simon Clüver (1540–1598)*, "Mediterranea. International Journal on the Transfer of Knowledge", vol. 7 (2022), s. 71–94, <https://www.uco.es/ucopress/ojs/index.php/mediterranea/article/view/14019/12827>
- Ommen K. von, *The Confusion of Cyrillic Script*, Leiden Specialcollectionsblog, <https://www.leidenspecialcollectionsblog.nl/articles/the-confusion-of-cyrillic-script>
- Online-Ansicht des Findbuchs *Einzeldokumente Universitätsbibliothek Basel*, <https://kalliopeverbund.info/de/findingaid?q=Simon+C1%C3%BCver&fa.id=CH-002121-2-991170432022405501&lastparam=true&q.page=329#16491>



HELENA DZIENIS

SIMON CLÜVER'S COLLECTION OF BOOKS  
AMONG THE HOLDINGS OF THE GDAŃSK LIBRARY

**Abstract.** This paper seeks to present the silhouette and career of the lawyer Simon Clüver (ca. 1540–1598) as well as the content of a part of his collection of books surviving in the PAS Gdańsk Library. Originating from Gdańsk, Clüver studied in the university in Wittenberg in the years 1558–1565. Having returned from his educational trip through Europe to Prussia, he became a diplomat in the service of the authorities of the city of Toruń. In 1584, he was conferred the title of a doctor of both laws at the university in Basel and began to work as a barrister in the court of cassation of the Reich in Speyer. In 1586, he settled down for good in Nuremberg, where he also became the city syndic. The surviving part of Clüver's library consists of manuscripts, largely in his own handwriting, as well as 16th-century printed books on different topics. Volumes are bound in cardboard covered in parchment from old manuscripts, and have their spines strengthened with a lighter-shade leather with blind tooling. They have the initials: S C I V D in the upper left corner of their front covers, and the owner's heraldic supralibros tooled in gold in the centre.

**Keywords:** Simon Clüver (ca. 1540–1598); Simon Clüver – book collection; Gdańsk, 16th century – private libraries; Gdańsk, 16th century – bibliophiles; Gdańsk Library – private collections of books

HELENA DZIENIS

BÜCHERSAMMLUNG VON SIMON CLÜVER  
IN DEN BESTÄNDEN DER DANZIGER BIBLIOTHEK

**Abstract.** Ziel des Artikels ist es, das Profil und den beruflichen Werdegang des Juristen Simon Clüver (ca. 1540–1598) sowie den Teil seiner Büchersammlung darzustellen, der in der Polnischen Akademie der Wissenschaften der Danziger Bibliothek aufbewahrt wird. Der aus Danzig stammende Clüver studierte 1558–1565 an der Universität Wittenberg. Nach der Rückkehr von einer Studienreise durch Europa wurde er Diplomat im Dienst der Stadtverwaltung von Toruń. 1584 promovierte er an der Universität Basel zum Doktor beider Rechte und begann als Jurist am Reichskassationsgerichtshof in Speyer zu arbeiten. 1586 ließ er sich in Nürnberg nieder, wo er auch Stadtsyndikus wurde. Der erhaltene Teil von Clüvers Bibliothek besteht aus Manuskripten, hauptsächlich seinen Autografen, und Drucken aus dem 16. Jahrhundert zu verschiedenen Themen. Die Bände sind in Karton gebunden, der mit Pergament aus alten Handschriften überzogen ist, die Buchrücken sind mit blind geprägtem Leder hellerer Farbe verstärkt. Auf dem Vorderdeckel in der oberen linken Ecke waren die Initialen S C I V D gesetzt, und in der Mitte wurde das Wappen-Super-Exlibris des Besitzers in Gold geprägt.

**Schlüsselwörter:** Simon Clüver (ca. 1540–1598); Simon Clüver – Büchersammlung; Danzig, 16. Jahrhundert – Privatbibliotheken; Danzig, 16. Jh. – Bibliophile; Danziger Bibliothek – private Büchersammlungen